

A budapesti Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum története

Az előzményektől 2008-ig

Néray Katalin emlékének

A budapesti Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum alapítóit, az aacheni Peter és Irene Ludwigot joggal sorolják a második világháború utáni időszak legjelentősebb és legbefolyásosabb műgyűjtői közé: gyűjtőszenvedélyük eredménye öt évtized alatt mintegy tizenkétezer műalkotás, az egyik legnagyobb magángyűjtemény, mely az ókori szobroktól és középkori egyházművészeti alkotásoktól a prekolumbián kerámiákon át a kortárs művekig szinte a művészettörténet egészét átöleli. Az általuk vásárolt művek nagyobb hányadát közgyűjtemények részére adták át; már a kezdetektől a köznek, nem csupán saját céljaikra gyűjtöttek. Adományaikkal, letétjeikkel és alapítványaikkal egyben önálló kultúrpolitikát is folytattak: intézményeket fejlesztettek, új múzeumokat hívtak életre, s fontos közvetítő szerepet töltek be az USA és Európa, valamint a háború utáni „Nyugat” és „Kelet” között. A Ludwig nevet világszerte mintegy húsz múzeum viseli; egyikük az 1989-ben, közvetlenül a rendszerváltás előtt alapított budapesti Ludwig Múzeum.

A Ludwig-házaspár gyűjtőtevékenységének anyagi bázisát a Monheim-féle csokoládégyárak adták. A XIX. század közepén alapított, leginkább a Trumpf márkáról ismert patinás aacheni gyár a háború okozta károkat felszámolva, megerősödve és nemzetközi hálózatot kiépítve sikeresen működött az ötvenes évektől kezdve; a cég tulajdonosai a háború után a legnagyobb német gyáriparosok közé emelkedtek. A csokoládégyár örököse, Irene Monheim egyetemi tanulmányai idején ismerkedett meg Peter Ludwiggal, akivel 1951-ben kötött házasságot. Az 1925-ben, Koblenzben a cementgyáros Fritz Ludwig második fiaként született Peter Ludwig két éves katonai szolgálat (1943–45), majd amerikai hadifogság után rövid ideig jogot hallgatott Bonnban, majd 1946-tól – Irenéhez hasonlóan – művészettörténetet, régészetet és filozófiát tanult az újonnan alapított mainzi egyetemen. Doktori disszertációját Picasso „generációsan meghatározott emberképéről”¹ írta 1950-ben – ekkor még anélkül, hogy egyetlen eredeti Picassót látott volna (az első válogatást az „elfajzott” mester festményeiből majd 1955-ben mutatják be Németországban). Dolgozatában, melyre nagy hatást gyakorolt a háború utáni egzisztencialista filozófia, Peter Ludwig költők és filozófusok (Rilke, Hesse, Jaspers, Kafka, Heidegger, Camus, Sartre) szövegeivel vetette össze Picasso képeit. Értelmezése szerint Picasso az ember huszadik századi válsághelyzetének krónikása; később gyűjtőként

is kiemelt figyelmet szentelt Picasso életművének.

„A generációs azonosság érzése érvényes magára a disszertáció szerzőjére is. A saját korához való tartozás élménye az idők folyamán csak erősödött, és történelmi feladat vállalásához vezette el Ludwigot. A mai napig kötelességének érzi, hogy a jelen krónikása legyen a jövő felé”, írta róla Evelyn Weiss.²

Peter Ludwig házassága révén került az aacheni Monheim csokoládégyár igazgatótanácsába 1952-ben, 1969-től lett a társaság elnöke. A több gyárat is üzemeltető cégnek a következő húsz évben Európa-szerte, valamint az Egyesült Államokban, Kanadában és Ausztráliában is különféle érdekeltségeket szerzett, melyek jelentős részét 1985-ben eladta. A cég 1986-tól Ludwig Schokolade GmbH néven működött.

A művészet iránti érdeklődést Peter és Irene Ludwig egyaránt családi örökségként hozta magával. Már az ötvenes évek elején önálló gyűjtésbe kezdtek, de eleinte a régebbi korok művészetére, az értékmérésre és idegen kultúrák megismerésére koncentráltak. 1952-ben épített házukba a háborúban lebombázott aacheni épületek maradványait mentették át; könyvtárszobájukba például egy gótikus architektúra-töredéket építettek be. Múzeumokkal való együttműködésük az aacheni Suermondt Múzeumnak adott kölcsönökkel kezdődött még az ötvenes években (1957), majd a hatvanas években több német múzeumban helyeztek el kisebb-nagyobb tárggyűjteményeket: antik szobrokat, prekolumbián tárgyakat, középkori emlékeket, iparművészeti

Irene Ludwig a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeumban, 2005. A háttérben Jiri David *Rejtett kép* (Peter Ludwig), 1995 című munkája (fotó: Rosta József)

remekeket. Az egyik legnagyobb, 144 darabos középkori illuminált kéziratgyűjteményt 1983-ban adták el a malibui J. P. Getty Múzeumnak; a vételárat az 1982-ben létrehozott, „a művészetet és a nemzetközi megértést” szolgáló alapítványuk céljaira fordították, mely Peter Ludwig halála után (1996) Peter und Irene Ludwig Stiftung néven működik tovább. Az alapítvány célja, hogy az alapítóktól függetlenül is ápolja a nemzetközi kulturális kapcsolatokat, műtárgyvásárlások és kiállítások támogatása révén.

A házaspár a hatvanas évek közepén, egy amerikai út hatására fordult a kortárs művészet felé. 1966-ban Peter Ludwig a New York-i Sidney Janis Galériában megvásárolta Tom Wesselmann egy Volkswagen autót ábrázoló festményét; ez a mű lesz aztán a legnagyobb európai pop-art gyűjtemény első darabja. Később a fotó- vagy hiperrealizmus,

¹ Eredeti címe: *Das Menschenbild Picassos als Ausdruck eines generationsmäßig bedingten Lebensgefühls*.

² Evelyn Weiss: Picasso és Ludwig. In: *Picasso művei a Ludwig gyűjteményben* [kiállítási vezető], Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1993, p. 5.

a pattern painting, majd a nyolcvanas években az „új vadak” kiemelkedő alkotásait is megszerezték. Ludwigról az a mondás járta, hogy naponta legalább egy művet vásárol – kollekciója tematikus csoportonként, folyamatosan bővült. Általában galériáktól szerezte be a műveket, csak ritkán épített ki közvetlen kapcsolatot művészekkel. Jellemző módon – dacára annak, hogy folyamatosan vásárolta Picasso kései festményeit és több grafikai sorozatot is megszerezett,³ így az egyik legnagyobb Picasso-gyűjtővé is vált – sohasem kereste a személyes találkozást a mesterrel, miközben a Picasso műveinek tanulmányozása során leszűrt esztétikai rendszer mindvégig erős hatást gyakorolt szemléletére, gyűjtőtevékenységére.

Ludwigék voltak az elsők a kor híres gyűjtői közül, kiknek figyelmét felkeltette a vasfüggönyön túli országok művészete is: előbb kelet-német, majd szovjet, bolgár, végül magyar, kínai és kubai művészek munkáit is beemelték gyűjteményükbe. Ezekben az országokban – műtárgypiac és galériák híján – kénytelenek voltak taktikát változtatni: beszerzéseiket állami intézményeken keresztül kellett bonyolítaniuk, ami egyúttal erős kontraszelekciót is jelentett, különösen a nyolcvanas évek elején. Ugyanakkor a Szovjet-unióban sikerült az 1910-30 közötti orosz forradalmi avantgárd egy sor kiemelkedő alkotását is megszerezniük.

Az első nevüket viselő kortárs múzeum, a Neue Galerie – Sammlung Ludwig 1970-ben nyílt Aachenben; az 1970 és 2001 között Wolfgang Becker vezetése alatt álló intézmény vette át a későbbiekben az új szerzemények feldolgozásának, publikálásának és továbbadásának feladatát. A múzeum 1991-től Ludwig Forum für Internationale Kunst néven működik egy egykori esernyőgyárból átalakított épületben.

Az aacheni múzeumalapítást követte 1976-ban a sokat vitatott kölni akció, a kölni városvezetéssel kötött megállapodás. Ludwigék mintegy 350 modern műalkotást adományoztak Köln városának az orosz avantgárd, az amerikai pop-art és a hetvenes évek művészetéből. Az értékes ajándék fejében a város vállalta, hogy tíz év alatt önálló múzeumépületet emel a huszadik századi művészet bemutatására; ezt a konstrukciót azonban sokan kifogásolták. A kölni dóm mellett álló, más privát gyűjteményeket és adományokat is magába olvasztó Museum Ludwig új épülete végül 1986-ra készült el. A múzeum 1994-ben Ludwigék 90 darabos Picasso-kollekciójával gazdagodott, amit Irene Ludwig 2001-ben újabb 774 művel egészített ki; így ma a kölni múzeumban található Barcelona és Párizs után a harmadik legnagyobb Picasso-gyűjtemény.

Peter és Irene Ludwig adományok és letétek révén kívánták ösztönözni a kulturális cserét az egykori szovjet blokk országokban is. Az első közeledési kísérlet 1977-ben történt, amikor Ludwigék 22 modern alkotást helyeztek el öt évre a kelet-berlini Nemzeti Galériában, s cserében kelet-német művészeket állítottak ki Aachenben.

„...Sztereotip módon visszatér a nyíltabb-burkoltabb kérdés, hogy mennyiben akar a nagyiparos-gyűjtő ezzel a gesztussal politizálni”, teszi fel

3 Suite Vollard száz rézkarca, a „Minotauromachia” grafikai sorozat, a 156 lapos „Franco álma és hazugsága” című rézkarcsorozat, összesen mintegy 800 mű – 600 grafikai lap és 200 egyedi festmény, szobor, kerámia, kollázs.

a kérdést Aradi Nóra a kiállításról írt beszámolójában, majd így válaszol: „a műveket sem létrehozni, sem vásárolni, sem kölcsönözni vagy elfogadni nem lehet politikamentesen”.⁴ A válogatásban Willi Sitte, a kelet-német Képzőművészek Szövetségének elnöke is részt vett; a művek között voltak az NDK „művészeti felfogásának megfelelő”, illetve a „késői polgári művészet” irányzatait képviselő művek egyaránt. Egyes, korábban Berlinben bemutatott művek (így pl. Picasso *Muskétása*, a bikaviadalt ábrázoló tányérsorozat, Lichtenstein *Vickije* vagy Tinguely *Kerekjei*) végül Budapestre kerültek.

Számos nyugat-európai város után 1978-ban egészen a teheráni Modern Művészeti Múzeumig jutott a Ludwig-gyűjtemény. A németországi „anyaintézmények” létrehozása után az elkövetkező években Európa-szerte alakultak az adományokon, illetve letéteken alapuló, különféle konstrukcióban működő, kortárs művészetet bemutató intézmények, múzeumok (1979 Bécs; 1983 Oberhausen; 1985 Koblenz; 1989 Budapest; 1994 Szentpétervár; 1995 Saarlouis). Az egykori szocialista országokban alapított intézmények Peter Ludwig szándékai szerint mind a „nemzetközi megértés” szolgálatában, sokszor a hivatalos kultúrdiplomáciát megelőzve – vagy azt helyettesítve – segítették elő gyűjteményének, s rajta keresztül a nyugati művészet alkotásainak megismerését keleten, illetve a „falon túli” produkciók megjelenését, recepcióját Nyugat-Európában, ami egyben a gyűjtő egyik legfontosabb törekvése volt.

Irene Ludwig Pablo Picasso: *Muskétás karddal*, 1972 című festményével (fotó: Rosta József)

„Itt az ideje, hogy közös Európánkban berendezkedjünk, hogy Moszkva és Washington közelebb kerüljön egymáshoz. Ennek a kölcsönös megértés az előfeltétele. Méltányolni kell a másik kulturális teljesítményét, ha a lényegét meg akarjuk érteni”, mondta Peter Ludwig az 1987-es budapesti kiállítás kapcsán.⁵ Tíz évvel később, 1996-ban ugyanezt hangsúlyozta a budapesti Kortárs Múzeum megnyitását megelőzően adott interjújában: „Valóban úgy gondoltuk, hogy Európa megosztottságán túl lehet lépni a képzőművészetben és a múzeumokban. [...] A kommunizmusnak az volt a tragédiája, hogy megpróbálták a művészeket megakadályozni abban, hogy kapcsolatokat tartsanak, ami mindig hibás törekvés.”⁶

4 Aradi Nóra: A Ludwig-gyűjteményről – máshonnan. *Művészet* 1978/4. pp. 34–38.

5 Irene és Peter Ludwig: Előszó. In: *A Ludwig Gyűjtemény – Der Sammlung Ludwig*, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1987, p. 9.

6 A hazai művészeté a hangsúly. Beszélgetés Peter Ludwiggal budapesti gyűjteménye sorsáról. Készítette: Sós B. Péter, *Népszabadság*, 1996. április 29.

Peter Ludwig utolsó két nagyszabású vállalkozása a kilencvenes évek közepén – a geopolitikai változásokat követve – egy havannai művészeti alapítvány, illetve egy pekingi kortárs művészeti múzeum életre hívása volt. Hallatlan sikerei mellett célratörő módszereit, illetve eklektikusnak – máshol „enciklopédikusnak” és „univerzálisnak” – mondott ízlését sok bírálat érte, nemcsak a német sajtó, de értelmiségiek, művészek részéről is. Nagy felháborodást keltett az is, amikor 1986-ban portrészobrot mintáztatott magáról és feleségéről Arno Brekerrel, Hitler egykori udvari szobrászával.

Hans Haacke a *Der Pralinenmeister* (1981) című művében és a hozzá kapcsolódó kiadványban tényekkel, adatokkal alátámasztva vizsgálja és kritizálja Peter Ludwig tevékenységét. Véleménye szerint a kulturális kapcsolatok építése és a tárgyak közgyűjteményben való elhelyezése mindig is a cég és a tulajdonosok anyagi érdekei mentén zajlott, s miközben Ludwig a társadalmi felelősség elveit hangoztatta, a legkevésbé sem törődött alkalmazottjai vagy a tágabb közösség, pl. egy város valódi érdekeivel.⁷ Ahogy Haacke általánosságban kifejti: „létezésének struktúrájánál fogva [a múzeum] politikai intézmény. ... Az, hogy magán- vagy közpénzekből tartják fenn, nem változtat ezen az alapigazságon. A közpénzekből fenntartott múzeum célkitűzései magától értetődően a kormányzati felügyelő szervek jóváhagyásától függenek. Másfelől, a magánpénzekből fenntartott intézmények természetesen tükrözik a támogatóik részrehajlását és érdekeit. Ha egy közgyűjtemény magánadományokat fogad el, könnyen érdekkonfliktusokba keveredhet.”⁸

Vitathatatlan tény azonban, hogy Peter Ludwig személyiségével és értékes gyűjteményével képes volt nyomást gyakorolni a kultúrpolitika döntéshozóira, és eközben – felmérve a kulturális „piac” valós igényeit – számos pozitív folyamatot katalizált, régóta húzódó ügyek hatásos megoldását nyújtva. Ahogy Wolfgang Becker írta a budapesti kiállítás megnyitásakor: „Peter Ludwig [...] megpróbálta Európában megvalósítani azt az amerikai modellt, melyben a gyűjtő agent provocaetorként elérhet profilbővítést, új létesítmények megnyitására lehet hatással és állami többletkiadásokat szerezhet meg.”⁹

A budapesti múzeumról szóló megállapodást 1989 márciusában, közvetlenül a kelet-európai politikai változások előtt Peter Ludwig olyan jelentős lépésnek tekintette, melynek révén az „Ostblock” művészete végre elfoglalhatja méltó helyét a nemzetközi művészettörténetben és intézményrendszerben. Míg ezt a kijelentést húsz év múltán is kénytelenek vagyunk inkább szándéknak, mint ténynek minősíteni, a magyarországi

Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum célja változatlanul a magyar művészet nemzetközi integrációja és a nemzetközi művészet eredményeinek magyarországi bemutatása, a múzeum alapító okiratának szellemében.¹⁰

„Az ancien regime nem tartotta fontosnak, sőt egyenesen ellenezte a modern múzeum és a kortárs művészeti létrejöttét, mert a kortárs művészetet – különös tekintettel a progresszív és az avantgárd törekvésekre – politikai szempontból veszélyesnek tartotta”, írta Néray Katalin 1994-ben.¹¹ Majd a 2000-ben megjelent gyűjteményi katalógusban így összegezte a múzeum hivatását: „Nagyon nehéz összerakni a magyar fejlődés és az egyetemes fejlődés kockáit, és még nehezebb a kettőt összefüggésben látni. A Ludwig Múzeum Budapest – Kortárs Művészeti Múzeum azt a kontextust akarja bemutatni, amely a magyar művészet és a nagyvilág művészete között mindig is fennállt, még akkor is, ha ezeknek a szálaknak az összekötése évtizedekig nem állt érdekében a kulturális élet irányítóinak. Nem véletlen, hogy a régióban nem jöttek létre modern művészeti múzeumok, hiszen a progresszív, sőt avantgárd művészeti törekvéseket kellő gyanakvás kísérte. Tisztában volt ezzel Ludwig professzor is, hiszen gyűjtési politikájával, múzeumalapításaival a kultúra és a művészet területén nem fogadta el Európa megosztottságát.”¹²

Peter Ludwig először 1983-ban járt Budapesten, amikor a Múcsarnokban *Egyetemes művészet 1960 után* címmel reprezentatív, nagy feltűnést keltő kiállítás nyílt a Museum moderner Kunst Stiftung Ludwig Wien anyagából.¹³ Néhány évvel korábban, 1979-ben Ausztriában is az osztrák művészet emancipálása, nemzetközi kontextusba helyezése volt a kultúrpolitikuskok célja, amikor a huszadik századi művészeti múzeumot újabb épülettel bővítve új kiállítást nyitottak a Liechtenstein palotában a Ludwig házaspár által hosszú távra letétbe helyezett művekből. A modern múzeumnak és gyűjteményének ilyen mértékű átstrukturálását eleinte Bécsben is szenvedélyes viták kísérték.¹⁴

¹⁰ A múzeum kiemelt feladata „a magyar és nemzetközi kortárs képzőművészet törekvéseinek párhuzamos bemutatása, a kortárs magyar képzőművészet nemzetközi kontextusba helyezése, külföldi példák közvetítése”. Részlet a Ludwig Múzeum 1996-ban kiadott, legutóbb 2009-ben megújított Alapító Okiratából. http://www.ludwigmuseum.hu/file/egyeb/QWP5alapito_okirat_mod.pdf

¹¹ Néray Katalin: *Nyugat-Kelet-Közép: Európa arcai a Ludwig Gyűjteményben* című írásából (kézirat). Németül megjelent: Katalin Néray: West – Ost – Mittel: Europas Gesichter in der Sammlung Ludwig. In: *Anzeiger des Germanischen Nationalmuseums*, 1994, pp. 86–88.

¹² Néray Katalin: A Ludwig-történet: Gondolatok a kortárs művészet múzeumi bemutatásáról. In: *Válogatás a gyűjteményből*, Ludwig Múzeum – Kortárs Művészet Múzeum, Budapest, 2000, p. 6.

¹³ *Egyetemes művészet 1960 után*. A bécsi Museum Moderner Kunst és a Ludwig Alapítvány kiállítása. Múcsarnok, Budapest, 1983. július 8 – augusztus 14. (Rendezte: Dieter Ronte) Az azonos című katalógust szerkesztette: Monika Faber, Frank János, Dieter Ronte. Múcsarnok, 1983. 64 oldal, a kiállított művek reprodukcióival.

¹⁴ „...olyan múzeum mutatkozik itt be, amelyet kezdetben saját hazájában sem fogadtak feltétel nélküli elismeréssel, az utóbbi időben azonban egyre inkább érvényt szerez magának”, írja Dr. Hertha Firnberg, korábbi kultuszminiszter, 1983-ban az ausztriai Művészeti és Tudományos Ludwig Alapítvány elnöke, i.m. p. 3.

⁷ Lásd: Hans Haacke: All the art thats fit to show. In: *Museums by Artists* [ed.: A.A. Bronson and Peggy Gale], Art Metropole, Toronto, Canada, 1983, pp. 149–184.

⁸ I.m. p. 151.

⁹ Dr. Wolfgang Becker: Néhány gondolat a Ludwig-gyűjtemény történetéről. In: *A Ludwig Gyűjtemény – Der Sammlung Ludwig*. Válogatás a Ludwig Gyűjtemény Modern Művészeti anyagából. Magyar Nemzeti Galéria, a Széchenyi Könyvkiadó/Artunion gondozásában, Budapest, 1987, p. 12.

Egyetemes művészet 1960 után. A bécsi Museum Moderner Kunst és a Ludwig Alapítvány kiállítása Múcsarnok, Budapest, 1983 (fotó: Somfai István)

Itt, majd Budapesten is fontos közvetítő szerepet játszott a gyűjtő és a döntéshozók között Hans Mayr, az osztrák művészek szövetségének elnöke, aki 1977-ben elsőként mutatta be a bécsi Künstlerhausban Ludwigék gyűjteményét.¹⁵

A budapesti kiállítás négy hónap alatt több mint negyvenezer látogatót vonzott. A Dieter Ronte igazgató vezetése alatt álló bécsi múzeum olyan emblemikus műveket hozott Budapestre, mint Chuck Close 1977-es *Önarcképe*, Jasper Johns céltáblája vagy Andy Warhol *Mick Jaggerről* készített portrészorozata. Az amerikai pop és a hiperrealizmus, valamint az európai újrealizmus nemzetközi sztárjai mellett számos osztrák és német művész is szerepelt, felvillantva a gazdag gyűjtemény különböző aspektusait, köztük sok, korábban soha nem látott művésszel és művel.

„Világnagyságok műveit láttam eredetiben, nem reprodukción végre, nem kísérleteket, hanem jelenkori klasszikusokat. [...] Mindezt, most nyáron a magyar közönség is megérezte, pedig nálunk általában nem lelkesednek

¹⁵ Kunst um 1970. Sammlung Ludwig, Aachen. Künstlerhaus Wien, 1977. március 8 – június 12.

a modernekért..., de, úgy vélem, a Múcsarnokban a konzervatív ízlésű, vagy közömbös látogató is fejet hajtott – és nem sznobizmus volt az indítéka...”, írja Frank János, aki 1983 elején a kiállítás anyagát együtt válogatta Dieter Rontéval Bécsben. Majd így folytatja: „... nem volt akármilyen – útlevele nélkül – látni a hatvanas évek nagy amerikai Pop Art generációját, az első terem főfalán Rauschenberg, Jasper Johns és Lichtenstein párosát, mellette Andy Warhol tízszeres Mick Jagger sorozatát”.¹⁶

A megnyitóra érkező műgyűjtő házaspár ekkor találkozott először a magyar kultúrpolitika képviselőivel, így Köpeczi Béla művelődési miniszterrel, továbbá a magyar képzőművészeti szcéna egy adott szeletével. Az ekkor még Bécsben élő (és Dieter Rontét is jól ismerő) Maurer Dóra például az 1980-as wilhelmshaveni kiállításon¹⁷ szereplő művészeket¹⁸ mutatta be Peter és Irene Ludwignak diákon, illetve az általa forgatott filmen;¹⁹ a látottakhoz egy fiatal művészettörténész, Hegyi Lóránd, a bécsi Ludwig Múzeum későbbi igazgatója (1990–2001) fűzött magyarázatot. Simon Zsuzsa – aki a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején művészekkel közösen hozta létre és menedzselte az egyik legelső budapesti kereskedelmi galériát²⁰ – ideiglenes bemutatót szervezett a Szépművészeti Múzeum tárgyalójába, ahol többek között Bak Imre, Birkás Ákos, Kelemen Károly, Fehér László, Lengyel András vagy Hencze Tamás művei voltak láthatók.

Néray Katalin – a Ludwig Múzeum későbbi igazgatója, ekkor a Múcsarnok Nemzetközi Osztályának vezetője – így emlékezett az első személyes találkozóra: „Legelső alkalommal, amikor Ludwig professzor Magyarországra jött, konfliktus alakult ki közöttünk. Ő ugyanis hiányolta a magyar identitást néhány szerintem jó magyar műből. Kitettem elé pár realistát. Erre őrgöngyölni kezdett. Sosem gondoltam, hogy valaha is együtt dolgozom vele.”²¹

Ekkor, a „puha diktatúra” idején, 1983-ban már sürgetően vetődött fel a kérdés, vajon létrejöh-e (és ha igen, milyen gyűjteményre alapozva) egy modern és/vagy kortárs művészeti múzeum, továbbá egy nyugati típusú, az állami rendszertől függetlenül működő kortárs művészeti intézményrendszer Magyarországon, ahol történelmi és politikai okok miatt a huszadik század egyetemes művészete csak töredékesen volt jelen nemcsak a köz- és magángyűjteményekben, de a köztudatban is. A huszadik század nemzetközi művészete a Szépművészeti Múzeum gyűjtőkörébe tartozott, melyről 1957-ben választották le a Magyar Nemzeti Galéria anyagát, így az 1945 utáni külföldi műveket elviekben

¹⁶ Frank János: A Ludwig. *Élet és Irodalom*, 1983. augusztus 26. p. 12. (Újraközölve: Frank János: Tárlatok – szertartások (Portrék, visszaemlékezések, útinaplók), Irodalom Kft., 2006, p. 111.)

¹⁷ *Künstler aus Ungarn*, Kunsthalle, Wilhelmshaven, 1980. augusztus 26 – szeptember 21.

¹⁸ Mengyán András, Gáyor Tibor, Maurer Dóra, Türk Péter, Károlyi Zsigmond, Megyik János, Jovánovics György, Halász Károly, Baranyay András, Szentjóby Tamás, Erdély Miklós

¹⁹ Maurer Dóra szíves közlése.

²⁰ Rabinec, 1983-tól Rabinext

²¹ In: Nemzeti mellődöntés és valóságigény. P. Szabó Ernő interjúja, *Árgus*, 1995/6., pp. 70–77.

a Szépművészeti Múzeum, a magyarokat a Nemzeti Galéria gyűjtötte, azonban mindkét kollekcióna rányomta bélyegét az elmúlt évtizedek történelme.

„Nem lehet a kor legjobb színvonalán vásárolni és egy XX. századi külföldi gyűjteményt fejleszteni, ha a megfelelő otthoni irányzatok nem jutnak szóhoz, ha nincs kontroll, ha nincs eleven művészeti élet. [...] Lett volna valamelyes alkalom a szerzeményezésre..., de tulajdonképpen igen kevés, s nem a legjobb, és főként nem a fejlődés fő tendenciáit képviselő kortárs művekből. Amilyen gyorsan megtalálták a kapcsolatot az itthonról kívándorló festők a legjobb európai mesterekkel és irányzatokkal, olyan mértékben szigetelődött el az itthoni művészeti élet a kortárs áramlatoktól” – írja a Szépművészeti Múzeum XX. századi gyűjteménye kapcsán Passuth Krisztina.²²

A szakmai vita egy kortárs művészeti múzeum létrehozásáról már a hetvenes évek közepén megindult, a Magyar Nemzeti Galéria Budavári Palotába való átköltözésével és új állandó kiállításával összefüggésben (1975).²³ A vita résztvevői már ekkor felhívták a figyelmet arra, hogy a modern képzőművészetet nem szabad nemzeti határok közé szorítani, illetve, hogy az új művészet megfelelő, modern architektúrát kíván. A megszólalók aggályosnak tartották a Galéria gyarapodási szisztémáját, vagyis az állami vásárlások rendszerét, továbbá hiányosnak meglévő gyűjteményét; úgy érezték, hogy a MNG létrehozandó új osztálya nem helyettesítheti a Kortárs Múzeumot. A kibontakozó vita mélyén az 1945 utáni művészet értékelésének problémái is meghúzódtak: a művészettörténeti feldolgozás munkáját a szerzők egy része az MTA kutatócsoportja feladatának tartotta. „Óhatatlan, hogy a kortárs művészet múzeumának problémájára megoldást a Nemzeti Galéria falain és hatáskörén kívül keressünk”, írta az egyik hozzászóló, Bojár Iván.²⁴

Ezzel párhuzamosan a megújuló Művészet hasábjain teoretikus szinten arról folyt a vita, hogy mi lehet a társadalmi szerepe a modern (magyar) művészeti múzeumnak. Itt szó esett többek között Magyarország megkésetttségéről, a nemzetközi összehasonlítás szükségességéről; a múzeum közművelődési feladatairól, a művészeti nevelés fontosságáról; a kortárs művészeti intézményrendszer korszerűsítéséről, sőt, a televízió mint korszerű kommunikációs eszköz nyújtotta lehetőségekről is. Felmerült az az ötlet is, hogy esetleg a városligeti expópavilonok felhasználásával lehetne az ottani múzeumi negyedet tovább bővíteni.

Boldizsár Iván vitaindítójához Nagy Péter, Németh Lajos, Kulinyi István, Fekete György, Vitányi Iván és Bereczky Loránd szól hozzá. Németh Lajos a kortárs anyagot is gyűjtő múzeumokat számba véve írásában megállapította, hogy bár sok kitűnő gyűjtemény jött létre Székesfehérvártól

Pécsig, nemzetközi anyag nélkül mit sem ér egy mégoly kitűnő kollekción. Ugyanakkor „be kell vallani, hogy a Szépművészeti Múzeumnak ez a feladat [a kortárs külföldi művek gyűjtése] úgyis csak a terhére van”, ergo a kortárs művészeti múzeumnak önállónak kell lennie.²⁵

A vágyott cél tehát már ekkor, a hetvenes évek elején „egy korszerű gyűjtemény” volt egy „korszerű, már eleve egy modern művészeti múzeum igényeit kielégítő, funkcióját ellátó épületben”,²⁶ mely nem elszigetelten, hanem a kortárs művészetek megismerését segítő intézményrendszer részeként, nemzetközi kitekintéssel működik. Az elvárások egy részét később a Műcsarnok kiállításprogramja elégíthette ki, de a nemzetközi kortárs gyűjtemény kérdése továbbra is nyitott maradt. Tíz évvel később, a nyolcvanas évek elején pedig újabb témák és problémák merültek fel: a neoavantgárd jelenségek (a szubkultúra, a nemhivatalos művészet) és a fennálló intézményrendszer közti ellentétek, illetve az intézményesedés, piacosodás, valamint az egyetemes és magyar művészet viszonyának kérdései, a posztmodern térhódításával párhuzamosan.²⁷

A szakemberek, úgy tűnik, tisztában voltak azzal, hogy nem csak a klasszikus modernizmust, de az 1945 utáni nemzetközi irányzatok jelentős alkotásait is csaknem lehetetlen visszamenőleg gyűjteni, épp ezért felmérhetetlen jelentősége volt, vajon Magyarországra kerülhet-e egy, a hiányosságokat részben pótló műtárgy-együttes, mely egy modern/kortárs múzeum alapját képezheti. A másik sarkalatos kérdés a megfelelő épület megtalálása, illetve felépítése volt. A bécsi Ludwig Múzeum története sok tekintetben analógiaként és követendő példaként is szolgálhatott.

„Szomszédunk a látottak szerint – köznyelven szólva – igencsak rákapcsolt, hogy behozza a lemaradását annak a képtári-múzeumi szerkezetnek a korszerűsítésében, mely a világ jelentős városaiban (akár a turisztikai szempontok miatt is) ma már nem nélkülözhet egy okosan és bátran vezetett állandó modern tárlatot. Nem »részleget« tehát, mintegy »odavarrt« pótléket, hanem külön kezelt s a maga természete szerint szuverén, folyton gyarapodó összeállítást, mely a képzőművészeti élet folytonosságát így sokkal jobban tudja szolgálni.” – írja a Magyar Nemzet cikkírója a bécsi Ludwig budapesti kiállítása kapcsán.²⁸ A korábbi expópavilonban, illetve egy bérelt, történelmi épületben működő bécsi „Ludwig” végül nem sokkal a budapesti Ludwig Múzeum előtt, 2001-ben költözhetett új, korszerű épületbe a bécsi Museumsquartier-ben.

25 Németh Lajos: Elévülés miatt zárva, *Művészet*, 1973/10. p. 5.

26 In: Rideg Gábor: Zárszó és bevezetés, *Művészet*, 1974/2. p. 1.

27 Erre vonatkozóan lásd többek között: Ki az áldozat? Ki a tettes? És Mi a teendő? Birkás Ákos első előadása, Rabinec, 1982. december 17. In: AL 1, 1983. január; <http://artpool.hu/Al/a101/Birkas1.html>;

továbbá: Beszélgetés a kút kávéja mellett, In: AL 5., 1983 nyár; <http://artpool.hu/Al/a105/beszeltetes.html>

28 Szabó György: Egyetemes művészet 1960 után. Bécsi kiállítás a Műcsarnokban. *Magyar Nemzet*, 1983. augusztus 6.

22 In: Passuth Krisztina–Pataky Dénes: *XX. századi művészet*. Corvina Kiadó, Budapest, 1978. p. 10.

23 Nemzeti Képtárunk tervei, *Kritika*, 1973–74.

24 További hozzászólók: Hubay Miklós, Mihályi Gábor, Vadas József, Hárs Éva, Aradi Nóra, Rideg Gábor.

Az ekkoriban már a Szovjetunióban, Bulgáriában is utazó és műtárgyakat vásárló Ludwig házaspár bizonyára pontosan érzékelte, hogy az adott történelmi konstellációban a keleti blokk országai közül Magyarország kész a konkrét együttműködésre és az általuk elvetett mag termékeny talajra hullik majd. Kérdés volt azonban, hogy a felkínált nemzetközi gyűjteményhez hogyan kapcsolódhat a huszadik századi (vagy a háború utáni) magyar művészet, s hogy az új múzeum ügyét vajon ki lesz képes kellő hatékonysággal képviselni.

A Válogatás a Ludwig gyűjtemény modern művészeti anyagából című kiállítás megnyitója Magyar Nemzeti Galéria, 1987. október 16. (fotó: Mester Tibor)

Amikor 1987 februárjában Peter Ludwig ismét Budapestre érkezett Hans Mayr, valamint Wolfgang Becker, az aacheni Neue Galerie – Sammlung Ludwig igazgatója kíséretében, a minisztérium a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatóját, Bereczky Lorándot bízta meg a tárgyalásokkal (a minisztériumot Villangó István főosztályvezető képviselte). Peter Ludwig ekkor már számos javaslatot tett a minisztériumnak, szó volt többek között a bécsihez hasonló nagyságrendű letétről is.

„A megbeszélésen Ludwig úr tájékoztatást adott arról, hogy a Művelődési Minisztérium vezetőivel megbeszélést folytatott annak érdekében, hogy Magyarország fogadja a berlini National Galerie-ben letétben lévő Ludwig-gyűjteményt bemutatásra. Részletesen tájékoztatott arról is, hogy szándékában áll Magyarországnak a kortárs kelet-nyugat európai, illetve amerikai művészet anyagából letétet adni, ha ennek megfelelő elhelyezése és bemutatása biztosított. Elmondotta, hogy ehhez csatlakozhatna egy alapítvány, valamint egy, a kelet-nyugati kulturális együttműködést és történeti kapcsolatot feltáró, segítő intézet is”, foglalta össze a főigazgató a tárgyaláson elhangzottakat.²⁹

Bereczky Loránd, a Nemzeti Galéria főigazgatója vetette fel, hogy a nemzetközi gyűjtemény ügyét össze lehetne kapcsolni az 1945 utáni magyar művészet bemutatásával, valamint egy új múzeum alapításával. A felek végül megállapodtak egy a hatvanas-hetvenes évek nemzetközi művészetét bemutató budapesti kiállítás megrendezésében, továbbá egy Picasso grafikai anyag bemutatásában is. Peter Ludwig nyilvánvalóvá tette: ha a magyar kormányzat megfelelő épületet talál az új múzeumnak, komoly anyagi áldozatra hajlandó a közös cél elérése érdekében. A Galéria egyúttal magyar művészek alkotásait is bemutatta a gyűjtőnek, a vásárlás azonban ez alkalommal elmaradt, mert a gyűjtő szeretett volna szélesebb körben tájékozódni.

29 Bereczky Loránd főigazgató emlékeztetője a Peter Ludwiggal folytatott megbeszélésről (1987. február 25.), MNG Irattár, 863-219/1987

„...A magyar művekből számára vásárlási céllal bemutatott anyag nagy része nem túlzottan nyerte meg a tetszését, ezért azt javasolta, hogy Becker úr, a munkatársa a tavasz folyamán két hetes látogatást tesz Magyarországra, s legyünk segítségére, hogy műtermekben ismerkedhessen a magyar művészettel.”³⁰

Hamarosan megindult a tervezett kiállítás előkészítése. A Peter Ludwigot időközben Aachenben felkereső Bereczky Loránd a Magyarországra szánt művek listájának attraktívabbá tételét kérte, a szovjet és keletnémet művészek oldaláról a nyugatiak javára billentve a mérleget.³¹ A Válogatás a Ludwig gyűjtemény modern művészeti anyagából című kiállítás³² 1987. október 16-án nyílt meg a Budavári Palota 'C' épületének földszinti termeiben, megvalósításához Peter Ludwig jelentős anyagi támogatást nyújtott. Irene Ludwigot a megnyitó előtti napon az ELTE díszdoktorává avatták. Vajda György művelődési miniszterhelyettes megnyitóbeszédében a Magyar Népköztársaság nyitottságát hangsúlyozta a kulturális párbeszédre, összhangban Ludwigék szándékaival.

„A Magyar Népköztársaság művelődési törekvései a béke szolgálatának kötelezettségében, a kultúra nyelvén folytatott párbeszéd jelentőségének és az információáramlás szerepének felismerésében találkoznak az Alapítvány programjával”, mondta Vajda György megnyitóbeszédében. A kissé patetikus szöveg a továbbiakban a nemzeti és európai viszonyának „sokunkban gomolygó” kérdéseire ad optimista választ: ha kérdezzük, a művek – nemzetiségüktől függetlenül – válaszolnak. A híd, a kórus és a párbeszéd egymásba fonódó képei végül egyetlen álomban, a „talán épp Budapesten” létrehozandó kulturális alapítványban csúcsosodnak ki, sejtetve, hogy a kiállítás még csak a kezdet, ami a Ludwig házaspárral való együttműködést illeti.³³

A katalógusban Wolfgang Becker, az aacheni múzeum igazgatója, a kiállítás rendezője ismertette a Ludwig házaspár gyűjtő- és múzeumalapító tevékenységét, hangsúlyozva azon szándékukat, miszerint az általuk vásárolt műveket a kezdetektől a nagyközönség számára is hozzáférhetővé kívánták tenni.³⁴ Becker későbbi visszaemlékezése³⁵ szerint Peter Ludwig „határok nélküli” gyűjteménye részben a harmadik birodalom diktatórikus kultúrpolitikájának egyfajta kompenzálása volt, ami a nemzetközi múzeumhálózat kiépítéséhez vezetett. Becker szerint Ludwig döntéseit sokkal kevésbé determinálta

30 Bereczky, i.m.

31 Bereczky Loránd újtjelentése a Ludwig úrnál tett látogatásról (1987. július 21.), MNG Irattár, 863-219/1987/129

32 Válogatás a Ludwig gyűjtemény modern művészeti anyagából / Internationale Kunst heute aus der Sammlung Ludwig, Magyar Nemzeti Galéria, 1987. október 16 – 1988. február.

33 Kézirat, Magyar Nemzeti Galéria Adattára, 23298/1992. II. Nyomtatásban: Vajda György: A művek megszólalnak, Új Tükör, 1987. október

34 Dr. Wolfgang Becker: Néhány gondolat a Ludwig-gyűjtemény történetéről. I.m. pp. 11–13.

35 Wolfgang Becker e-mailje, 2010. február 8., Ludwig Múzeum Adattára

személyes ízlése, mint azok a kulturális és politikai hatások, amelyet kollekciója és intézményhálózata révén elérhetett.³⁶

Becker szövegéből és Peter Ludwig nyilatkozataiból az is kiderül, hogy a társadalommal – és a politikával – való napi, gyakorlati kapcsolatnak volt egyfajta, a gyűjtőtevékenységre kiható elméleti alapja is. Ludwig speciális ízlése, így az amerikai pop és a hiperrealizmus iránti vonzódása mögött a kor társadalmára és saját identitására irányuló intenzív érdeklődése állt. Ludwig főleg azokat a műveket kedvelte és gyűjtötte, amelyek az adott kort „tükrözték”, illetve a kor emberét örökítették meg, ezért is vonzódott elsősorban a figuratív tendenciákhoz (ezt az aspektust emelte ki később a Peter Ludwig 70. születésnapja alkalmából rendezett ünnepi kiállítás is 1995-ben).³⁷ A „keleti” és „nyugati” festők és szobrászok teljesítménye között analógiákat kereső bevezető tanulmány Becker tollából ugyancsak a realizmus fogalma felől közelít a művekhez, nem titkolva azt sem, milyen ellentmondásokat vet fel a valóságábrázolás fundamentumán álló esztétikai értékrend.

„A realitás fogalmának az a meghatározása, mely szerint a realitás jelentős, értékes, személyes [...] nem az egyetlen, ami a jelen képzőművészetét jellemzi, de úgy tűnik, a legérvényesebb, mióta angol, amerikai és közép-európai művészek megkísérelték a pop-art stílusfogalmával definiálni.” Ugyanakkor: „tagadhatatlan, hogy Európában a modernizmus és a realizmus közötti ellentétes feszültség továbbra is fennáll”, írja Becker.³⁸

Nehéz utólag felmérni, volt-e bármilyen szerepe Ludwig realizmus iránti vonzódásának – illetve az általa kedvelt művek társadalomkritikai ízének –, ami a kelet-európai fogadókészséget illeti, bár akadt olyan helyi kritikus, aki a gyűjtemény ezen specifikumát pontosan érzékelte.

„Ludwigék – ezt persze így aligha mondják ki, de minden tettükben benne van –, nem hisznek a művészet önfejlődésében, és talán maguknak sem vallják be, hogy csak igen korlátozott mértékben hisznek a művészet autonómiájában. Számukra a művészet szól valamiről”, világít rá P. Szűcs Julianna Peter Ludwig motivációjára.³⁹

Mindenesetre a budapesti közönségnek valószínűleg ugyanúgy meglepetést jelentett a lipcsei iskola képviselőinek expresszív, máskor historizáló akadémizmusa, mint a szovjet vagy bolgár festőknek a szocreálból kinövő, tágan értelmezett valóságábrázolása – hiszen ezeket a sajátos fejleményeket is aligha ismerhették volna meg élőben, Ludwig közvetítése nélkül.⁴⁰ A valódi szenzációt a mintegy hetven műből mégis Duane Hanson

Supermarket Lady-je, illetve a hiperrealisták – Colville, Don Eddy, Morley – művei, a két Picasso-festmény és az amerikai pop art képviselői – Warhol, Lichtenstein, Segal, Oldenburg – jelentették. Mellettük felvonult a német új festészet java – Penck, Baselitz, Immendorf –, valamint osztrák, francia és olasz művészek is. A két frissen festett, hatalmas New York-i graffiti – A-One, illetve Lady Pink és Jenny Holzer festményei – valószínűleg ugyancsak az újdonság erejével hatottak a közönségre. A kiállítás sikerét bizonyítja, hogy a tárlat öt hónap alatt 120 ezer látogatót fogadott.

A Válogatás a Ludwig gyűjtemény modern művészeti anyagából című kiállítás megnyitója Magyar Nemzeti Galéria, 1987. október 16. (fotó: Hasznos Zoltán)

„Nagy örömmre szolgált, hogy olyan művészettörténészként, aki nagyszámú mű felett rendelkezett és azokat különféle kombinációkba helyezhette, ebben az évtizedben bemutathattam, hogy az elszigetelt civilizációk megnyíltak, és láthatólag kölcsönhatásba léptek egymással”, emlékszik vissza a kiállítást rendező Wolfgang Becker.⁴¹

A februári zárás után a műveket kvázi állandó kiállításként a Galéria harmadik emeletére költöztették és meghosszabbították a letéti szerződést. A bemutató sajnos arra is egyértelmű bizonyítékkal szolgált, hogy a kor művészetének a Nemzeti Galéria kiállítótereinél tágasabb és neutrálisabb építészeti környezetre lenne szüksége – ez különösen a kiállítás átköltöztetése után vált nyilvánvalóvá.

1988 márciusában a Magyar Nemzeti Galéria Picasso grafikai kiállítást⁴² fogadott a kölni Museum Ludwigban elhelyezett letétekből, amit a Budavári Palota 'A' épületében, a földszinten és az első emeleten mutattak be a Tavaszi Fesztivál kiemelt rendezvényeként. A falakon és a vörösmárvány burkolatot csak részben hatástalanító paravánokon több mint háromszáz, különféle grafikai eljárással készült kései Picasso-lap sorakozott, az idős mester utolsó nagy, ún. „347-es sorozatának” önreflektív, sokszor nyíltan erotikus darabjai 1968-ból.

környezetünk értékeit.” Ember Mária: A Ludwig-gyűjtemény hosszúlejárátú letétje Budapesten. *Magyar Nemzet*, 1987. október 24. „Paradoxon, de így van: egy nyugati magángyűjtemény kapcsán van módunk első ízben betekinteni a szovjet művészet legújabb fejleményeibe...” Tasnádi Attila: A Ludwig-gyűjtemény a Nemzeti Galériában, *Népszava*, 1987. november 13.

⁴¹ W. Becker e-mailje.

⁴² *Picasso grafikai a Ludwig-gyűjteményből*. Budavári Palota A Épület, 1988. március 18 – május 15., a Magyar Nemzeti Galéria és az Artunion szervezésében. Megnyitotta: Bányász Rezső, a Minisztertanács Kormánybiztosa. A plakát-katalóguson publikálták Peter Ludwig *Picasso háromszáznegyvenhét grafikája 1968-ból* című szövegét.

³⁶ W. Becker közlése u.o.

³⁷ *Unser Jahrhundert. Menschenbilder – Bilderwelte*, Museum Ludwig Köln, 1995. július 9 – október 8.

³⁸ Dr. Wolfgang Becker: *A gyűjtemény egyes darabjai*. l.m. p. 17.

³⁹ P. Szűcs Julianna: Ne lőj a művészekre! *Népszabadság*, 1988. január 16.

⁴⁰ „Van ebben valami komikus – és megszégyenítő –, hogy nyugati közvetítéssel kell észrevennünk

Picasso első nagyszabású kiállítását több mint húsz évvel korábban, 1967-ben rendezték meg a Múcsarnokban, Daniel-Henry Kahnweiler gyűjteményéből.⁴³ Az 1988-as kiállítást egyöntetűen elismerte a sajtó, bár az egyik cikk lakonikusan hozzáfűzi: „Nagy képeinek válogatására amúgy sem számíthatunk. Ki tudná a biztosítási díjat megfizetni?”⁴⁴ Néhány évvel később azonban egy ilyen kiállításra is sor kerülhetett, az új budapesti Ludwig Múzeum és a kölni Museum Ludwig együttműködésének eredményeként.⁴⁵

A megnyitót követően került sor a Magyarországi Ludwig-Alapítvány alapító dokumentumainak ünnepélyes aláírására. A budapesti alapítványt a Magyar Nemzeti Galéria, a Szépművészeti Múzeum, az Iparművészeti Múzeum, valamint az aacheni Ludwig Stiftung für Kunst und internationale Verständigung együttesen hozta létre. Az Alapítvány múzeumonként egymillió forintot, illetve százezer márkás induló tőkéjét is ezen intézmények adták össze.⁴⁶ Az Alapítvány deklarált célja „a magyar és egyetemes modern képzőművészet kiállításainak és kutatásának támogatásán” túl „egy új múzeum” létrehozása volt.⁴⁷ Peter Ludwigot 1988. március 25-én díszdoktorrá avatták a Magyar Képzőművészeti Főiskolán, aki ez alkalomból két, egyenként ötezer márkás ösztöndíjat ajánlott fel a hallgatók számára. Peter Ludwig volt a Magyar Képzőművészeti Főiskola első külföldi díszdoktora; Kiss István rektor „a képzőművészet egyetemes értékeinek határokon túli terjesztéséért” nyújtotta át számára az oklevelet.

A Peter Ludwig által alapított ösztöndíj ma is létezik: a Magyar Képzőművészeti Egyetem évente két hallgatónak ítél meg pályázat alapján külföldi tanulmányútra felhasználható, fejenként 2600 € támogatást. A magyarországi Ludwig Alapítvány a későbbiekben rendszeresen támogatta a Ludwig Múzeum külföldi kiállításait, de a nemzetközi kiállításcserét és információáramlást elősegítő, a múzeumtól független más kiállításokat, kiadványokat, tanulmányutakat is pénzelt. Tevékenységét 2006-ban szüntette be.

Válogatás a Ludwig gyűjtemény modern művészeti anyagából | Magyar Nemzeti Galéria, 1987. október 16 – 1988. február (fotó: Hasznos Zoltán)

43 Picasso grafikái, Múcsarnok, Budapest, 1967. április 8 – május 7.

44 Székely András: Kétorrú hajadonok a Várban, *Magyar Nemzet*, 1988.

45 Picasso művei a Ludwig gyűjteményben. A Ludwig Múzeum Budapest – Magyar Nemzeti Galéria közös kiállítása, MNG 'C' Épület, 1993. november 18 – 1994. február 20. A vándorkiállítás további állomásai a barcelonai Picasso Múzeum, a kölni Museum Ludwig és a nürnbergi Germanisches Nationalmuseum voltak.

46 Alapító igazgatók: Bereczky Loránd (MNG), Merényi Ferenc (Szépművészeti Múzeum), Rózsa Gyula (Iparművészeti Múzeum), valamint Irene Ludwig (Ludwig Alapítvány).

47 A Magyarországi Ludwig-Alapítvány Alapító Okirata, 1988. március 24. MNG Irattár (a Művelődési Minisztérium által 430/1988. sz. iktatószámon kiadva).

Peter Ludwig még 1988 februárjában felajánlotta a minisztériumnak, hogy a Nemzeti Galériában kiállított hetven művet Magyarországnak adományozza és további műveket helyez el letétben, ezen felül pedig 500 ezer nyugatnémet márkát nyújt a múzeum elindításához, amennyiben a magyar állam vállalja az új modern múzeum megalapítását és működtetését. Bereczky Loránd a Palota szomszédságában lévő Sándor-palota többcélú, részben vállalkozói alapú hasznosítását javasolta a kormánynak,⁴⁸ ahol az előzetes felmérések szerint csaknem 6500 m²-nyi terület állt rendelkezésre, de mint ismeretes, a frekvenciált helyen fekvő, ugyanakkor romos palotával kapcsolatos végső döntés még sokáig váratott magára.

„Én elkötelezettje vagyok a Modern Múzeumnak – képviselte úgy hiszem, kötelességem. [...] Jelenleg olyan hírek keringenek, amelyek a szállodaprogram »teljes honfoglalásáról« szólnak. [...] A vár egyetlen klasszicista műemléke kulturális célra a legalkalmasabb, történelme is arra predesztinálja”, írta Bereczky Loránd Grósz Károlynak, a múzeumi hasznosítás mellett érvelve.⁴⁹ A helyreállított Sándor Palotába végül a Köztársasági Elnöki Hivatal költözött, 2003 elején.

1988 júliusában Wolfgang Becker és Peter Ludwig ismét Budapestre utazott, hogy a Galéria által összegyűjtött anyagból, valamint műtermekből kiválassza az Aachenben bemutatandó magyar kiállítás anyagát. Az új múzeumról nem sikerült érdemi tárgyalásokat folytatni, bár a műgyűjtő ajánlatának féléves határideje időközben lejárt. Végül decemberben az új kultuszminiszter, Czibere Tibor ígéretet tett a múzeum megnyitására, legkésőbb 1995 végéig, amit ezúttal – az 1994-ben végérvényesen lemondott – Bécs-Budapest világkiállítás időpontjához kötött.

„Szeretném biztosítani Önt, hogy a magyar kulturális kormányzat számára rendkívül fontos program, és mindenképpen megoldandó feladat a modern múzeum életre hívása. A kortárs művészettel, az állampolgárokkal szembeni kötelezettség mellett erre kényszerít bennünket az 1995-re tervezett világkiállítás is, amely időre a magyar művészet teljes körű reprezentálását kell biztosítanunk. Természetesen sokkal teljesebb volna a bemutatás, ha a magyar képzőművészet az egyetemes kortárs művészettel együtt szerepelhetne. Ennek megvalósításában bír fundamentális jelentőséggel az Ön és felesége nagyvonalú ajánlata”, írja a miniszter a Peter Ludwignak küldött levélben.⁵⁰

A bécs-budapesti expó története sokban hasonlít a múzeum történetéhez. „1987-ben Grósz Károly pártfőtitkár és a nagypolitika a világ-

48 Bereczky Loránd levele Grósz Károly miniszterelnökhöz és annak melléklete (Előterjesztés), 1988. február 5., MNG Irattár.

49 U.o.

50 dr. Czibere Tibor Peter Ludwignak küldött levele, 1988. december 14. MNG Irattár, 863-1205/1987/183/198

kiállításban találja meg az egyik újabb lehetőséget, hogy a rendszer szalonképességét Nyugat felé bizonyítsa", írja Fleischer Tamás Szivárványív a jövőbe című tanulmányában. A sors íróniája, hogy az egykori dél-pesti expó-teleken épül majd fel az a kulturális komplexum, melyben helyet kap a Ludwig Múzeum is 2005-ben.⁵¹

A magyar kiállítás *Mai magyar képzőművészet* (Kunst in Ungarn Heute) címmel 1989. február 10-én nyílt meg az aacheni Neue Galerie – Sammlung Ludwigban, negyvenhét magyar művész hatvannyolc művéből,⁵² melyek több mint felét később meg is vásárolták az aacheni Ludwig-gyűjtemény részére, összesen 194000 nyugatnémet márka értékben.⁵³ Az aacheni intézmény képviselte talán legtisztábban Ludwigék „művészetföldrajzi”, művészetpolitikai elképzeléseit. Az 1970 óta Wolfgang Becker igazgatása alatt álló intézmény kiállítások sorát szentelte a nyugati művészeti centrumokon kívüli térségek, országok művészetének, így került sor a német, orosz és bolgár művészek után a magyar művészet bemutatására is.⁵⁴

Becker és első felesége, Evelyn Weiss (a kölni Museum Ludwig későbbi igazgatóhelyettese), Peter és Irene Ludwig munkatársai és tanácsadói a hetvenes években többek között Lakner László közvetítésével ismerkedtek meg a magyar művészettel.

Laknert 1969-es Dorottya utcai kiállítása kapcsán, Körner Éva ajánlását követve „fedezte fel” a családi ügyben Budapestre látogató, részben magyar származású Evelyn Weiss. Lakner 1971-ben Altorjay Gábor vendégeként tartózkodott Kölnben, ahol megismerkedett Wolfgang Beckerrel is. 1972-ben Dieter Honisch meghívta az esseni Folkwang Museum vendégházába, ahol kínai témájú fotórealista festményén dolgozott. Katalógussal kísért egyéni kiállítása 1974-ben nyílt meg Aachenben, Duane Hansonéval egyidőben, az aktuális nemzetközi tendenciák – a fotó- vagy hiperrealizmus – egyik fontos kelet-európai példjaként.⁵⁵

51 Lásd: http://www.vilagkiallitas.hu/letoltes/expo_96_tortenete_92_ig.pdf, letöltve: 2009. szeptember 1.

52 *Kunst in Ungarn Heute*. Neue Galerie – Sammlung Ludwig Aachen, 1989. február 10 – április 16.

A kiállítás katalógusa: *Kunst Heute in Ungarn*, Neue Galerie – Sammlung Ludwig, Aachen 1989

[Szerk.: Gabriele Uelsberg, Dévényi István]

Kiállítók: Bak, Bakos I., Bartha, Bartl, Berczeller, Birkás Á., Bohus, Bukta, Cseszlai, Csiky, Deim, Fehér L., Fóth, Földi, Gábor Á., Gyémánt, Jovánovics, Jovián, Károlyi, Kelemen, Keserü, Klimó, Kocsis, Kóka, Kokas, Kovács P., Lóránt, feLugossy, Lugossy M., Mata, Mazzag, Mulasics, Nádler, Nagy G., Paizs, Pinczehelyi, Samu, Soós, Szabados, Szirtes, Török R., Ujházi, Varga I., Várnagy I., Wahorn, Záborszky, efZámbó

53 Lásd: Bereczky Loránd: A Ludwig Múzeum – Budapest történelmi előzményei (é.n., készült 1991-ben), Ludwig Múzeum Irattára. A nyolcvanas évek magyar művészetét reprezentáló válogatásból Aachenbe került többek között Bukta Imre nagyméretű installációja, az *Öntőzőkannák*, Samu Géza „villás herkenyűje”, Mata Attila, Várnagy Ildikó és Csiky Tibor szobrai, Bak, Birkás, Fehér, Gábor Á., Mazzag, Nádler, Soós, Szirtes aktuális festményei, Keserü Ilona, Pinczehelyi munkái, feLugossy, efZámbó, Wahorn képei, továbbá Bartl József, Deim Pál, Kóka Ferenc, Kokas Ignác, Kovács Péter, Lóránt János, Nagy Gábor, Ujházi Péter munkái és Gyémánt László egy hetvenes évekből származó festménye. A válogatásból később számos mű a Nemzeti Galéria gyűjteményébe került.

54 Kelet-Berlin – 1980, Moszkva – 1982, Szófia – 1984; továbbá norvég, finn stb. kiállítások.

55 László Lakner. Neue Galerie – Sammlung Ludwig, 1974. (Köszönöm Lakner László szíves szóbeli közléseit.)

Az 1989-es magyar kiállításra és műtárgyvásárlásra készülve Wolfgang Becker és Peter Ludwig 1987–88 folyamán műtermeket keresett fel, de válogattak a Galéria kamarakiállításából is.⁵⁶ Az anyagra végül többféle elképzelés és ízlés nyomta rá bélyegét: az Aachen városában is Szent István szobrot állító, rendszerkonform Varga Imrétől – aki aacheni vonatkozásai miatt került a válogatásba – az 1988 nyarán a Velencei Biennálén sikeresen kiállító művészek (Bukta Imre, Pinczehelyi Sándor, Samu Géza) át a szentendrei Vajda Lajos Stúdiós művészekig számos generációt és művészi felfogást reprezentált a válogatás.

„Politikailag és ideológiailag ártatlan művészettörténészként közelítettem meg a művészeket és műveiket, és partnereim soha nem próbálták elrontani »naivitásomat« azzal, hogy bemutatják nekem ezt vagy azt a művészt mint a művészszövetség befolyásos tagját, vagy mint egy hivatalos személy protezsáltját (ilyesfajta tapasztalataim voltak Kelet-Németországban, Bulgáriában és Oroszországban). Ez a művészettörténész örömmel választotta ki Bak, Bohus, Csiky, Deim, Jovánovics munkáit mint a cercle-et-carré konstruktivista hagyomány örökségét, Kocsis fotóalapú munkáit, Gyémánt és Pinczehelyi tömegkommunikációs referenciáit... [...] az akkor „Nouveaux Fauves”-nak nevezett irányzat különféle példáit, [...] és néhány olyan különöcöt, mint Bakos, Bartl vagy efZámbó. [...] És be akartam vonni néhány idősebb művészt is, hogy megmutassam a valódi kortársak időbeli előzményeit”, emlékszik vissza Wolfgang Becker.⁵⁷

A kiállítás kapcsán dr. Hegyi Lóránd tartott előadást a magyar művészetről; az Új Modern Akrobatika *Rossz glóriák* című performanszát adta elő a megnyitón. Nemcsak a német kritika, de Hegyi Lóránd is úgy vélte, hogy egy szűkebb válogatás talán erőteljesebb magyar megjelenést tett volna lehetővé.⁵⁸ A megnyitóra húsz művész utazott ki; a tartományi vezetőkkel és Peter Ludwiggal Knopp András államtitkár tárgyalt a magyar-német kulturális kapcsolatok fejlesztéséről.

Az aacheni magyar kiállítás megnyitását követően, 1989. március 21-én került sor Budapesten a magyarországi Ludwig Múzeum megalapításáról szóló szerződés ünnepélyes aláírására.⁵⁹ A megállapodás aláírói német részről a Ludwig házaspár és az aacheni Ludwig Stiftung, a magyar fél képviselőjében pedig a Művelődési Minisztérium, illetve a Magyar Nemzeti Galéria voltak.

56 „Der Direktor der Nationalgalerie, Herr Loránd Bereczky und die Direktorin der Kunsthalle, Frau Katalin Néray haben uns seit unseren ersten Besuchen viele Werke ungarischer Kunst gezeigt und viele Ateliers geöffnet.” In: Wolfgang Becker: *Vorwort*, Kunst heute in Ungarn, p. 5. A szerző a politikai változásokkal összefüggésben a művészeti szcéna felszabadulását érzékelteti, az idősebb, a szocialista realizmusból kinövő generációtól a fiatal „anarchistákig”.

57 I. 36. jegyzet.

58 *Képzőművészetünk az NSZK-ban*, 1989. április 22. Fénymásolat, Ludwig Múzeum, Adattár

59 Szerződés a Magyar Népköztársaság Művelődési Minisztériuma, a Magyar Nemzeti Galéria, valamint Irene és Peter Ludwig és a Ludwig Alapítvány a Művészetért és a Nemzetközi Megértésért között (az adományozott műtárgyak jegyzékével), 1989. március 21. A MNG Irattára, 863-1205/1987/46/1989

A szerződés kimondja, hogy Budapesten új modern művészeti múzeum létesül (elnevezése ekkor még: *Magyarországi Ludwig Múzeum – Nemzetközi modern művészeti gyűjtemény*), amely legkésőbb 1995. december 31-ig méltó épületet kap a budai vár területén. A hely végleges kijelölése után folyósítja a Ludwig Stiftung az építési, felújítási költségekhez való hozzájárulását.

Az első szerződés szerint az önállóan működő, de egy nemzetközi kuratórium felügyelete alatt álló múzeumba kerül majd át a Nemzeti Galéria modern művészeti gyűjteménye, csakúgy, mint az „eljövendő évtizedek” kortárs művészete. Az új intézmény gyűjteményének alapját a Ludwig házaspár által Magyarországnak adományozott hetven képzőművészeti alkotás adja,⁶⁰ melyet az átmeneti időszakban a Nemzeti Galéria kezel majd. (Ez nagyrészt az 1987 óta Budapesten letétben lévő műveket jelentette, ám több cserére is sor került: így például Duane Hanson *Supermarket Lady*-je visszakerült Aachenbe, George Segal *Létrás férfia* Bécsbe. A 69 mű közül végül 52 maradt változatlanul Budapesten.) A szerződésnek megfelelően az adományt legalább nyolcvan tartós letétnek kellett követnie, legkésőbb a Magyarországi Ludwig Múzeum új tereinek megnyitásakor.

Az 1989. október 16-án kelt szerződéskiegészítés⁶¹ már a Budavári Palota 'A' Épületét – az egykori Munkásmozgalmi, ekkor Legújabbkori Történeti Múzeumot) – nevezi meg a múzeum leendő helyszínéként, s a határidőt is szűkebbre szabja (1992 vége). Az iratot Manherz Károly miniszterhelyettes írta alá, az új Németh-kormány és Glatz Ferenc művelődési miniszter képviselőjében. 1989. október 23-án kikiáltották a Magyar Köztársaságot, novemberben megkezdtek a berlini fal bontását – Peter Ludwig víziója minden tekintetben beteljesedni látszott.⁶²

1990 nyarára azonban világossá vált, hogy a most már a Nemzeti Múzeumhoz csatolt Legújabbkori Történeti Múzeum (LTM) kiköltözése a Budavári Palota 'A' Épületéből egy sokszereplős költözés utolsó fázisa: az épület csak fokozatosan, számos, még csak tervként létező beruházás, illetve költözés függvényeként vehető birtokba, így a Ludwig Múzeumnak egy jó ideig még osztozni kell az épületen a bent lakó intézménnyel. Így aztán a következő látványos lépés az épület teljes birtokbavétele helyett egy újabb kiállítás lehetett, mellyel a „felpezsdülő magyar szellemi közéletben” ismét megjelenhetett a Ludwig Múzeum, melynek új elnevezése az 1990. december 12-i szerződéskiegészítés után „A Magyar Nemzeti Galéria Budapesti Ludwig Múzeuma” lett.⁶³

A Legújabbkori Történeti Múzeum személyzete és gyűjteménye csak akkor kezdhette meg a költözést a Nemzeti Múzeum épületébe, a Múzeum

60 Arányaiban a legtöbb szovjet, ill. amerikai mű (15, ill. 13), szinte egyenlő mértékben nyugat- és kelet-német művek (10, ill. 8); majd francia (6), bolgár (5), angol (4) művek, illetve osztrák, olasz, spanyol, ill. svájci alkotók. Összesen 70 tétel, 28 450 000,- DM értékben. A szerződést a Minisztérium képviselőjében Knopp András államtitkár írta alá.

61 Zum Vertrag über die Errichtung des UNGARISCHEN LUDWIG MUSEUMS unterzeichnet am 21.2.1989, 1989. október 16. A MNG Irattára.

62 1990 májusában alakult meg a szabad választások utáni első kormány Antall József vezetésével. A kultuszminiszteri posztot előbb Andrásfalvy Bertalan, majd 1993-tól Mádl Ferenc töltötte be.

63 'Az 1989. március 21-én aláírt SZERZŐDÉS első kiegészítése', 1990. december 12.; a MNG Irattára

körútra, miután a Természettudományi Múzeum teljes egészében kivonult innen és átköltözött a volt Ludovika Üllői úti épületébe. Innen azonban először az ELTE Természettudományi Karának kellett átvonulnia a dél-budai expóteleken emelt új épületekbe. (A korábban az ELTE TTK által használt, Múzeum körüti épületet a Bölcsészettudományi Kar kapta meg, miután az ELTE átadta a piaristáknak a Pesti Barnabás utcai épületkomplexumot.) A láncreakciószerű költözésnél meg kellett várni az egyetemi beruházást, a Nemzeti Múzeumban zajló rekonstrukciót, illetve a Természettudományi Múzeumban folyó építkezések befejezését – így nem csoda, hogy még a Ludwig Múzeum 2005-ös kiköltözésekor is akadt olyan helyiség az 'A' Épületben, amelyhez csak az LTM-nek volt kulcsa.

A Nemzeti Galéria az 1991 januárjában elfogadott tervezet⁶⁴ szerint megkezdte a Ludwig Múzeum első önálló kiállításának előkészítését a palota 'A' szárnyának első emeleti kiállítótermeiben. Időközben (az 1989-es szerződés 3. §-ának megfelelően) megérkeztek a tartós letétbe helyezett műtárgyak is Németországból. Az 1991-es műtárgylista és letéti napló, illetve az ekkor kiadott katalógus összesen 95 letétbe helyezett művet tartalmaz.

A *Kortárs képzőművészet – Válogatás a Ludwig Múzeum, Budapest és a Magyar Nemzeti Galéria anyagából* című kiállítást 1991. június 4-én dr. Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter nyitotta meg. Az esemény része volt a Magyar-Német Tanácskozási Fórum eseményeinek, és záróakkordja a június 3-án kezdődő államközi megbeszéléseknek. A megnyitó alkalmából Peter Ludwigot a Magyar Köztársaság aranykoszorús csillagrendjével tüntették ki.

A kiállítás a nemzetközi anyagból 70, a kortárs magyar anyagból pedig 108 művet mutatott be a Jelenkori Gyűjtemény osztályvezetője, Dévényi István rendezésében az a céllal, hogy „a múzeum végleges felállításáig lehetőség legyen szakmai elemzésre és egy állandó bemutatóhoz szükséges tudományos feldolgozás elvégzésére”.⁶⁵

„Az ideiglenes bemutató megrendezését véleményünk szerint a Ludwig Múzeum, Budapest létezésének dokumentálása mellett az is indokoltá tette, hogy a magyar szellemi közéletben egyre nagyobb érdeklődés nyilvánul meg a 45 utáni kulturális művészeti folyamatok iránt, illetve szeretnénk a nyilvánosság körében is megmérgettni azt a koncepciót, amely a magyar és az egyetemes képzőművészet együtt-szerpeltetését tűzte ki célul”, írta Bereczky Loránd a kiállítási katalógus bevezetőjében.⁶⁶

64 'Tervezet a Ludwig Múzeum Budapest 1991. évi megnyitásának előkészítésére', a MNG Irattára.

65 In: *Kortárs képzőművészet. Válogatás a Ludwig Múzeum, Budapest és a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményéből / Zeitgenössische Kunst aus der Sammlung des Ludwig-Museums Budapest und der Ungarischen Nationalgalerie* [kiállítási katalógus]. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1991, p. 5.

66 Uitt.

A komplikált jogi háttér és az „ideiglenes” kiállítás dacára a látogatók és a sajtó többsége egy önálló nemzetközi kortárs múzeum megnyitásaként fogadta az új helyszínen megrendezett kiállítást. A kritikák nagyobbik fele kifejezetten elégedett volt a nemzetközi összehasonlításban megjelenő magyar anyaggal, mások viszont komoly szakmai aggályokat hangoztattak a Galéria gyűjteményezési politikájával és az „elkapkodott” kiállítással kapcsolatban. A szakma többsége azonban realista volt: nem kért számon teljes művészettörténeti áttekintést a hiányos gyűjteményen, inkább a rendezés finom bravúrait értékelte. A kiállítás új, „európai” ízét a magyar és nemzetközi anyag együttes szerepeltetése adta.

„Bizony, ennek a mostani bemutatónak [...] legnagyobb érdeme, hogy először teremt alkalmat arra: művészetünk ne csak művészettörténeti tanulmányok, kritikák lapjain, ne csak szakmai-baráti beszélgetések gondolat- és szófoszlányaiban, hanem egy kiállítóterem falain, közönség előtt vizuálisan is az egyetemes művészet kontextusában jelenjen meg”, írta Kovalovszky Márta.⁶⁷

A múzeum gyűjteményének egészére vonatkozó szakmai kérdések elsősorban a hatvanas évek magyar művészetével összefüggésben merültek fel: úgy tűnt, ez az a korszak, melynek sürgős rehabilitációját a legtöbben számon kérték, annak ellenére, hogy most a Ludwig-féle művekkel párhuzamosan a hetvenes-nyolcvanas évek magyar művészete került a fókuszba, ahol már nem húzódtak olyan éles határok a hivatalos és nem-hivatalos művészet képviselői között.

Az emeleten megrendezett kortárs művészeti kiállításához a Természettudományi Múzeum (TTM) földszinten bemutatott dinoszaurusz-kiállításán keresztül lehetett feljutni, hiszen a márvány aulát még egy ideig az LTM és a TTM használta időszakos kiállítások céljaira. Ez a bizzare szituáció is igazolta azt, hogy a múzeumok elhelyezésének kérdése a pusztán logisztikán túlmutató probléma, hiszen érinti a nemzeti önreprezentáció kérdését is, különösen ezen a helyszínen, a szimbolikus jelentőségű egykori királyi palotában, mely 1945 után, hosszas előkészítés és átépítés után lett teljes egészében az ország „kulturálpalotája”.

A Budavári Palota 'A' Épülete, 1996 (fotó: Rosta József)

Az egykori uralkodói palota épületét egy 1959-es kormányhatározattal⁶⁸ ruházták fel kulturális funkcióval, a háborúban súlyosan megsérült épület így kerülte el a teljes bontást. Elsősorban a nagy nemzeti gyűjtemények – különösen az Országos Széchényi Könyvtár és az 1957-ben létrehozott Magyar Nemzeti Galéria – elhelyezési problémáit igyekeztek itt megoldani, de a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum is itt kapott helyet. A palota rekonstrukciója évtizedekig zajlott; a Nemzeti Galéria 1975-ben, az OSZK csak 1985-ben költözhetett be. Bár a második világháború után még maradtak ép részek az Ybl Miklós és Hauszmann Alajos által tervezett, Ferenc József által 1905-ben felavatott neobarokk épületből, a belső tereket teljes egészében újjáépítették, modernizálták a beköltöző intézmények igényei szerint. Így az 'A' szárny aulájának súlyos architektúráját kimondottan egy munkásmozgalmi pantheon számára alakították ki. Míg a Magyar Tanácsköztársaságot ünneplő kiállítást 1969-ben még a BTM-ben rendezte meg a MMM (belsőépítész: Fekete György), az új állandó kiállítás már az 'A' Épületben nyílt meg, 1972-ben. A kilencvenes évek elején, a rendszerváltással párhuzamosan a munkásmozgalmi relikviák – és egy korábbi történelem-szemlélet – helyére egy új intézménynek kellett lépnie.

A Magyar Nemzeti Galéria az 1991-es kiállítás megrendezése után elérkezettnek látta az időt, hogy saját lábára állítsa az új intézményt. 1992 elején Peter Ludwigot fogadta a minisztérium, hogy egyeztessenek a múzeum működési feltételeiről. Itt a felek kinyilvánították, hogy az eddig a Nemzeti Galéria által működtetett intézménynek saját szervezetre és önálló költségvetésre van szüksége. Úgymond „kapóra jött”, hogy a Múcsarnokot 1984–1992 között vezető Néray Katalin – kimagasló szakmai eredményei és elismertsége ellenére – nem folytathatja tovább munkáját a Múcsarnokban, így áthelyezése után tudását és nemzetközi kapcsolatrendszerét azonnal hasznosítani tudta az új intézményben.

„Nyilvánvaló volt..., hogy az új minisztériumi vezetéssel és személyesen Fekete Györggyel nem tudok úgy együtt dolgozni, hogy ne legyen állandó harc közöttünk. [...] Helsinkiben az egyik, a kormányzat embereihez közel álló művész kiállításához külön galériát béreltek ki. [...] Azt mondták, »egyenlő esélyeket« kell biztosítani, erre én az él- és a tömegsport példájával válaszoltam, arra célozva, hogy a középső nem szabad kivinni a magyar művészet reprezentánsaként.”⁶⁹ „Vádak értek, nem is elsősorban a Minisztérium részéről. A képzőművész-szövetség minden gyűlése azzal kezdődött, hogy az aktuális elnök elkezdte szidni a Múcsarnokot, és személy szerint engem is. [...] ... igyekeztem ellenállni a protekcionizmusnak,

67 Kovalovszky Márta: Vegyespáros. A Ludwig Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria kiállítása. Art, 11. szám, 1991. szeptember

68 10327/1959. sz. kormányhatározat.

69 In: P. Szabó Ernő: Nemzeti mellődöngetés... i.m. p. 75.

s azt hiszem, sikerült is. [Az Iparterv-generáció képviselőinek] nem azért rendeztünk kiállítást, mert a barátaim, hanem mert meghatározó szerepet játszottak a magyar művészetben.”⁷⁰

„Egyrészt azt akartam, hogy rehabilitáljuk [...] nem csak az Iparterveseket, de az idősebbeket is, például az Európai Iskola egyik-másik tagját, Bálintot, Gyarmathyt, Gedő Ilkát. Nagy monografikus kiállításokat szerveztünk, például Keserü Ilona, Bak Imre, Fajó János, Hencze Tamás, Nádler István műveiből. A másik cél: bővüljön a magyar művészet nemzetközi kapcsolatrendszere. A mai napig gyenge pont a jelenlétünk a nemzetközi műkereskedelemben, de a kiállításokat tekintve a nyolcvanas években valóban hallatlan fellendülés indult meg.”⁷¹

1992 júniusában megalakult az a nemzetközi kuratórium, mely megkapta a múzeum felügyeleti és munkáltatói jogait,⁷² és ezen jogkörével élve felkérte Néray Katalint az intézmény vezetésére, valamint a múzeum koncepciójának és működési rendjének kidolgozására; egyben átruházta rá az épülettel és a finanszírozással kapcsolatos további tárgyalások jogát.⁷³

Az épület ügyében a miniszter azonban hamarosan magyarázkodásra kényszerült: mivel a kapcsolódó rekonstrukciók és beruházások késtek, ezért a Legújabbkori Történeti Múzeum kiköltözése sem történt meg 1992 végéig,⁷⁴ így félő volt, hogy a Ludwig által kezdeményezett 1992. december eleji személyes találkozón akár a szerződés felmondására is sor kerülhet. A Ludwig Múzeumnak ekkor egyetlen munkaszobája volt csak. Az első emeleten mintegy 1000 m²-en állt az 1991-ben megnyílt kiállítás, melyhez a Ludwig Stiftung által biztosított pénzből épültek a vendégfalak. Hivatkozva az ország és a nem sokkal korábban megalakult új kormány gazdasági nehézségeire, végül megállapodás született a múzeum státuszának mielőbbi rendezéséről és további terek átadásáról. Így a Ludwig Múzeum 1993 márciusában a Magyar Nemzeti Galéria szakmúzeumaként működési engedélyt⁷⁵ és minimális költségvetést⁷⁶ is kapott. A gazdasági és műszaki ügyeket az LTM, az egyes muzeológiai feladatokat (gyűjteménykezelés, restaurálás, kölcsönzés, ügyelet) továbbra is a MNG stábja bonyolította. A nemzetközi kuratórium időközben Evelyn Weiss-szel és a bécsi Ludwig Múzeum igazgatói posztját betöltő Hegyi Lóránddal bővült.

70 Katalinváltás. Aki volt: Néray Katalin. Aki lesz: Keserü Katalin. Bojár Iván András interjúja. *Magyar Narancs*, 1992. november 12. p. 36.

71 P. Szabó Ernő, i.m. p. 73.

72 'Jegyzőkönyv', 1992. június 12., a MNG Irattára. A művelődési és közoktatási miniszter által kinevezett kuratórium tagjai: a Minisztérium Közgyűjteményi Főosztályának mindenkori vezetője, a Magyar Nemzeti Múzeum, a Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria mindenkori főigazgatója, ill. a német fél delegáltjai. Az alakuló ülés résztvevői név szerint: Bodó Sándor, Fodor István, Mojzer Miklós, Bereczky Loránd, valamint Dr. Gabriele Uelsberg és Prof. Dr. Hans Mayr. A kuratórium elnöke Mojzer Miklós.

73 Az intézmény igazgatását Néray Katalin 1992. november 1-jével vette át.

74 Andrásfalvy Bertalan levele Peter Ludwighoz, 1992. nov. 3. MNG Irattár, ikt.sz.: Min. 4054/92.

75 Kiadta a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, 1993. március 10., Nyilvántartási szám: M/b/23.

76 1993-ban a Ludwig Múzeum működésére a Művelődési és Közoktatási Minisztérium 1,2 millió forint bért és 3,5 millió forint dologi jellegű összeget biztosított. Lásd: a MKM levele, ikt. sz.: 87021/92.

A Ludwig Múzeum Irattára.

Kiállítási enteriőr a Ludwig Múzeumban (Jasper Johns, Jean Tinguely, Szentjóby Tamás, Roy Lichtenstein, Paul Harris, David Hockney és Méhes László műveivel) | Ludwig Múzeum Budapest, Budavári Palota 'A' Épület, 1993 körül

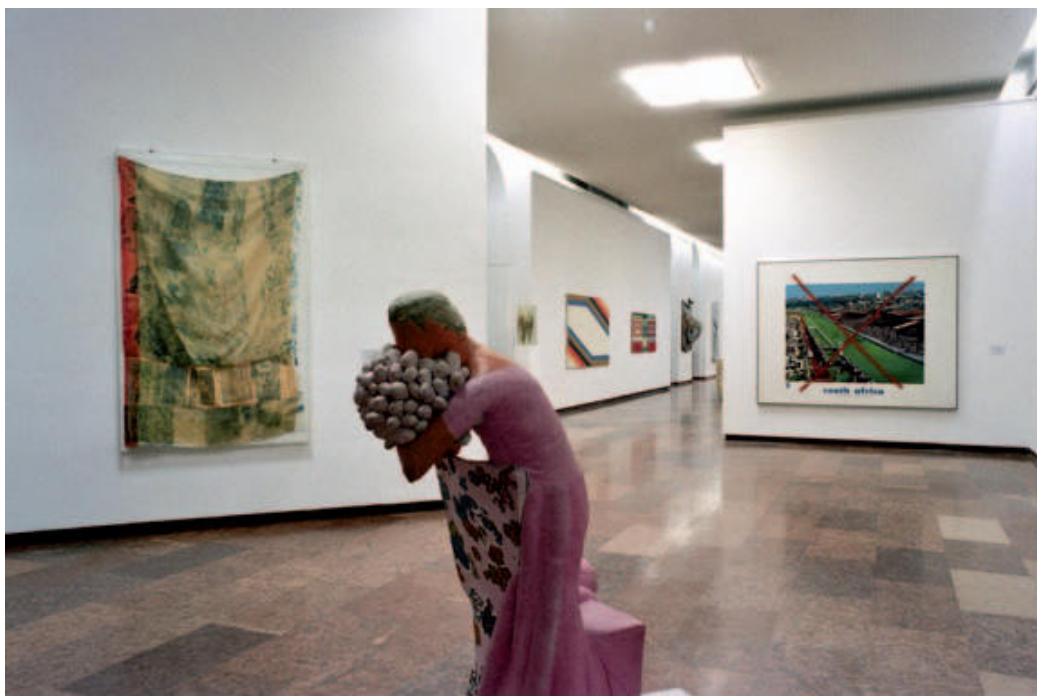
A Ludwig Múzeum új igazgatójának, Néray Katalinnak egyik legfontosabb törekvése az volt, hogy a gyűjteményen kívül időszaki kiállításokon is jelenjenek meg a kortárs művészet legfontosabb és legfrissebb jelenségei, melyek folyamatos érdeklődést keltenek a múzeum iránt. Az első kamaratárlaton Yoko Ono állított ki az Oroszlános udvarra nyíló kis teremben,⁷⁷ majd gyors egymásutánban nyíltak azok a nagyszabású kiállítások, melyeknek a megrendezése az adott anyagi és személyi feltételek között hatalmas kihívás volt.⁷⁸ A kiállítások nem valósulhattak volna meg a Budapesten működő külföldi kulturális intézetek és jelentős európai múzeumok⁷⁹ támogatása nélkül, és a Galéria stábja is komoly segítséget nyújtott a múzeum szakmai működtetésében. 1993 végén – nem kis részben Néray Katalin szervezőmunkájának köszönhetően – a Nemzeti Galéria fogadhatta azt az újabb, impozáns Picasso-vándorkiállítást, melyet a Ludwig-gyűjtemény darabjaiból, csaknem 180 műből rendeztek.⁸⁰

77 Yoko Ono: Veszélyeztetett fajok, 1993. március 16 – május 2.

78 Már 1993-ban hét kiállítás nyílt, köztük a *Made Strange*, a *Játék határok nélkül*, a *Láthatatlan természet*; de emlékezetes maradt Köves Éva egész termet betöltő festmény-installációja is. Az új igazgató egy írógéppel, egy fénymásolóval és egy faxszal felszerelve egyedül szervezte a kiállításokat, miközben olyan művészek fogadták el meghívását, mind Jim Dine vagy Anthony Gormley.

79 British Council, Japán Alapítvány, Goethe Intézet, ifa; a grazi Neue Galerie, a svéd Konstmuseum Boras, a Tate Gallery Liverpool stb.

80 Ld. 42. jegyzet

Kiállítási enteriőr a Ludwig Múzeumban (Robert Rauschenberg, Paul Harris, Malcolm Morley, Paizs László, Bak Imre, Tót Endre és Konkoly Gyula műveivel) | Ludwig Múzeum Budapest, Budavári Palota 'A' Épület, 1993 körül

Néray Katalin átrendezte az 1991-es állandó kiállítást is. Meggyőződése szerint – az 1989-es szerződéstől eltérően – a „Ludwig Múzeum nem oldhatja meg a máig is hiányzó magyar kortárs gyűjtemény problémáját”⁸¹, ezért az új rendezés, az új arányok, majd később az időszak kiállítások is azt deklarálták, hogy az új igazgató egy szűkebb, válogatott anyaggal rendelkező intézményt képzel el, ahol a nemzetközi és magyar anyag együttes bemutatása, a művek közötti párhuzamok – vagy ellentétek – épp a magyar művészet objektívabb értékelését segítik elő.

„Az én elképzelésem szerint itt a magyar művészet csak mint a nemzetközi kontextusba illesztett rész szerepelhet, és lényeges is, hogy egy összehasonlításban szerepeljen, de nem vehetjük át egy olyan gyűjtemény szerepét, amelyben a teljes keresztmetszet megjelenik. [...] más szempontjai vannak a Nemzeti Galériának és más egy kortárs művészeti múzeumnak. A Galéria gyűjtési szempontjaiban szociológiai elemek is vannak, míg egy kortárs gyűjtemény engedmények nélkül működhet, és nem kell gesztusokat gyakorolnia helyi értékek irányában”, nyilatkozta Néray Katalin egyik első interjújában.⁸²

81 A Ludwig Múzeumról. Néray Katalinnal beszélget Hajdu István. *Balkon* 1993/1, pp. 14–15.

82 A Ludwig Múzeumról. Néray Katalinnal beszélget Hajdu István. *Balkon* 1993/1, pp. 14–15.

„[A nemzetközi és a magyar művészet egyesítési folyamata] nyilván sok régebbi illúzió elvesztésével jár, hiszen meg kell fogalmazni az egyetemes érték és a regionális, vagy helyi érték közötti különbséget. Ezt a munkát el kell végeznie a magyar művészettörténet-írásnak, de el kell végeznie az egyetemesnek is. Az előítéletek és gyanakvások rendszere nem szűnt meg a vasfüggöny felszámolásával és a berlini fal ledöntésével”, írta Néray Katalin 1994-ben.⁸³

Műtárgyvásárlásra kezdetben egyáltalán nem futotta a költségvetésből, ennek ellenére ajándékok és támogatások révén olyan jelentős nemzetközi művekkel gyarapodott a gyűjtemény, mint Yoko Ono *Játssz bizalommal* című munkája, Keith Haring *Szárnyasoltárja*⁸⁴ vagy Tony Cragg *Székesegyház* című szobra.⁸⁵ A múzeum újrarendezett kiállításához a felkért művészek⁸⁶ örömmel adtak friss műveket letétbe, de változatlanul sok fontos művész és mű szerepelt az állandó kiállításon a Nemzeti Galéria gyűjteményéből.

Az 1989-ben ajándékként, 1991-ben pedig hosszú távú letétként érkezett művek ki nem állított felét – műtárgyraktár és gyűjteménykezelő hiányában – még sokáig az MNG tárolta, így muzeológiai feldolgozásukra sem kerülhetett sor. Ugyanakkor külföldi múzeumok folyamatosan kölcsönöztek műtárgyakat a legkülönbébb retrospektív és tematikus kiállításokra, mely egyben a Magyarországra került nemzetközi gyűjtemény színvonalát is jelzi.⁸⁷ A stáb a megsokasodott feladatokhoz képest csak minimálisan bővült,⁸⁸ de időről időre lelkes gyakornokok és önkéntesek is segítették a munkát.⁸⁹

A kortárs művészet bemutatására jószerivel alkalmatlan épületet lassacskán sikerült olyan nivóra hozni, hogy a korábban „ideológiailag terhelt”, később az évtizedek kényszersmegoldásai folytán elaprózott terek újra lélegzethez juthattak. De születtek olyan – kelet-európai művészek által készített – nagyszabású installációk is, melyek kifejezetten az épület sajátos architektúráját aknázták ki.⁹⁰

Frank János szavaival élve – aki impresszióit a frissen megnyitott Nemzeti Galériával kapcsolatban írta le – a budavári palota „képzőművészeti kiállításra kevésbé alkalmas”, ahol „a méregdrága vörösmárvány padlő hígított

83 Néray Katalin: Kortárs művészet – kortárs múzeum. A Ludwig-jelenség. *Művészettörténeti Értesítő*, 43. 1994. 1-2. 205-209.

84 Mindkettő a Yoko Ono és Havadtőy Sámuel által Budapesten nyitott Galeria 56 ajándéka. Havadtőy Sámuel később a múzeum egyik legfontosabb támogatójaként amerikai művészek további műveit (Geoffrey Hendricks, George Condo, Donald Sultan, Donald Baechler) adományozta a múzeumnak.

85 Vásárlás a német Ludwig Alapítvány támogatásával a Knoll Galéria kiállításáról.

86 1993-94-ben letétként a múzeumba kerültek többek között Birkás Ákos, Bak Imre, Kelemen Károly, F. Kovács Attila, Szirtes János, Bukta Imre, Körösné Tamás, Trombitás Tamás, Konkoly Gyula, Kovács Attila, Sebők Éva, El Kazovszkij, Nyári István, Nádler István, Záborszky Gábor, Szőnyi György, Fehér László, Gulyás Gyula, Sugár János stb. művei.

87 Pl. Richard Hamilton, Tate Gallery, London, 1992; Pablo Picasso, Museo Picasso, Barcelona, 1992

88 1994 januárjától 1996 végéig mindössze egy fő művészettörténésszel (Szipőcs Krisztina).

89 Közülük Hegyi Dóra, Zólyom Franciska, Krasznahorkai Kata, Maarten Wansdronek később a múzeum munkatársa lett.

90 Mint pl. Dmitrij Prigov *God is Dead* című installációja 1995-ben, vagy az IRWIN *A Planit belseje* című munkája 1996-ban.

málnaszörpszínű reflexet vet a festményekre" és az ablaksorok miatt „alig maradt hely a képeknek”.⁹¹ A tardosi vörös mészkövet, melyet előszeretettel alkalmaztak más középületekben is, a belmagasságot mesterségesen lecsökkentő, tojástartó mintájú, nehézkes gipsz álmennyezet ellenpontosította, olcsó neonvilágítással, mely este zöldes fénybe burkolta a termeket. Akadtak azonban olyanok is, akik impozánsnak találták az építészeti környezetet, benne a 11 méter magas, kettős árkádsorral kerített belső átriummal, mely végső formáját 1972-ben nyerte el.

Az 1995-ös év a költségvetési- és épületgondok megoldása jegyében zajlott. A minisztérium döntése értelmében a Ludwig Múzeum Budapest 1995-től a Magyar Nemzeti Galéria szakmúzeumaként, önálló szakmai vezetéssel, részben önálló költségvetési szervként működött tovább. A Ludwig Múzeum ennek megfelelően az év közepén átvette a Budavári Palota 'A' Épületét és annak üzemeltetését a hozzá tartozó büdjsével. Januártól a LTM már nem rendezett kiállításokat az épületben, átadta a teljes földszintet az itt található előadóteremmel, az első emelet egykori kávézóját – így ez a szint újra körbejárható lett –, ezen kívül a második emeleti kiállítótér északi teremsorát. Raktárai, műhelyei és irodái azonban továbbra is az épületben működtek. Az átadott terekben megkezdődött az álmennyezetek cseréje, a világítás korszerűsítése, az utólagos beépítések elbontása, megújult az előtérben lévő könyvesbolt és a ruhatár.

1996 elején újabb nem várt fordulat következett be az önálló szakmai működését épphogy elkezdő múzeum életében. A kormányprogramban a millecentenárium rendezvénysorozathoz kötve szerepelt a Kortárs Művészeti Múzeum létrehozása. A Magyar Bálint miniszter által felkért szakértők úgy vélték, hogy a leglogikusabb és a nemzetközi példáknak legmegfelelőbb az lenne, ha a Ludwig Múzeum bővülne új funkcióval és gyűjteménnyel.

„A Kormány 1996. február 14. ülésén elfogadta a Művelődési és Közoktatási Minisztérium előterjesztését a Honfoglalás 1100. évfordulójához kapcsolódó kulturális kezdeményezésekről. [...] Az új Nemzeti Színház, a Magyar Fotográfusok Háza, az Országos Műszaki Múzeum, a Magyar Irodalom Háza és a Budapesti Hangversenyterem létrehozása mellett döntés született a Kortárs Művészeti Múzeumról. [...] A KMM a Ludwig Múzeum Budapest továbbfejlesztésével jött létre, hiszen a már ittlévő nemzetközi kortárs gyűjteményt eredetileg is azzal a szándékkal hozta a Ludwig házaspár Magyarországra, hogy magyar művészek megfelelő munkáival kiegészítve képet adjanak az elmúlt harminc év legfontosabb tendenciáiról”, írja a Művelődési és Közoktatási Minisztérium sajtóanyaga.⁹²

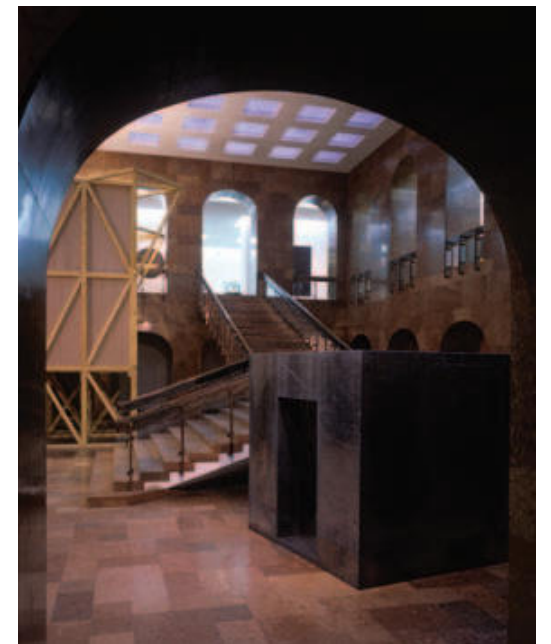
„Az egyetlen intézmény, mely lényegénél és muzeológiai struktúrájánál fogva alkalmas az új feladatra, a budapesti Ludwig Múzeum (itt ugyanis

kezdetől fogva az egyetemes kortárs művészet bemutatása a gyűjtemény alapstruktúrája) – ebbe kell integrálni a kortárs magyar művészetet, s ehhez lehet csatlakoztatni az új szerzeményezéseket, adományozásokat, letéti anyagot. Itt más mai s egy értékes és strukturált (!) anyag van jelen; s a LM muzeológiai alapkoncepciója maga a kortárs művészet gyűjtése, bemutatása”, írta Hegyi Lóránd, a bécsi társintézmény, a Museum moderner Kunst Stiftung Ludwig Wien igazgatója Magyar Bálintnak.⁹³

A rendelkezésre álló csekély idő és anyagiak is a realitások medrébe terelték az elképzeléseket. A Minisztérium a privátizációs bevételek egy részét, kb. 60 millió forintot biztosított a múzeum céljaira; ez volt a fedezete nemcsak a műtárgyvásárlásnak, de a múzeum minden egyéb, a nyitáshoz köthető költségének is.

E koncepció szerint a Jelenkori Gyűjtemény 1945 utáni művei – bár továbbra is érvényben volt az 1989-ben kötött szerződés, mely a teljes anyag átadásáról szólt – csak részben kerülnének át az új intézmény gyűjteményébe, mert félő, hogy a több ezer mű átvétele a Ludwig Múzeum teljes megbénítását eredményezné. Az év elején átrendezett állandó kiállításához körülbelül negyven művet kért kölcsön a Ludwig Múzeum a Nemzeti Galériától a hatvanas-nyolcvanas évekből, de a korábban ténylegesen átadásra javasolt

művek köre is viszonylag szűk volt, mintegy hatvan darab. További lényeges megfontolása volt a Ludwig Múzeumnak az is, hogy az új intézményben a kilencvenes évek művészetének kell nagyobb hangsúlyt kapnia, vagyis újabb vásárlásokra mindenképpen szükség lesz. Bár a művek átadása még 1997 elején is napirenden volt, később jogi, adminisztratív és praktikus szempontokból is a Nemzeti Galéria és a Ludwig Múzeum egymástól független gyűjteményeinek építése tűnt indokoltnak az érdekelt felek számára. Néray Katalin azt a gyűjteményezés-politikai álláspontot képviselte, hogy a Ludwig Múzeum gyűjteményének határozott karakterét inkább célzott – hazai és nemzetközi – vásárlással lehet fenntartani, a még megszerezhető fontos művek felkutatásával, letétbe vételével és megvásárlásával, mintsem az MNG teljes Jelenkori Gyűjteményének átvételével.

IRWIN: *A Planit beljese* című kiállítás installációja Ludwig Múzeum Budapest, 1996. március 28 – május 19. (fotó: Rosta József)

91 Az 1973-as Kritikában megjelent cikk újraközlése, in: Frank János: *Tárlatok, szertartások*, pp. 143-147.

92 A Kortárs Művészeti Múzeum születése (sajtóanyag), MKM Sajtóiroda, 1996. Ludwig Múzeum Irattára.

93 Hegyi Lóránd levele Magyar Bálint Művelődési és közoktatási miniszternek, Ludwig Múzeum Irattára.

A tervekről értesült az alapító Peter Ludwig is, akit az áprilisi személyes találkozáson a miniszter meggyőzött arról, hogy az új intézmény alapítása nem mond ellent az eredeti szerződés szellemének, ugyanakkor az adott politikai és pénzügyi feltételek között a Ludwig Múzeum helyzete is lényegesen stabilabbá válhat, ha kortárs múzeummá alakulva anyagilag és szakmailag is önállóssá válhat.⁹⁴ Peter Ludwig 1996 júliusában váratlanul elhunyt. A nekrológok mint a világ egyik legnevesebb és legbefolyásosabb műgyűjtőjéről emlékeztek meg róla. Halálát követően Irene Ludwig, valamint alapítványuk részéről Walter Queins vette át a gyűjtemény és a támogatások ügyét.

A miniszter 1996 októberében egy öttagú Művészeti Tanácsadó Testületet hívott össze, melynek feladata a kortárs művészeti múzeum Néray Katalin által kidolgozott szakmai programjának és a vásárlásra javasolt művek jegyzékének véglegesítése volt.

„Szeretném, ha a múzeum már az alapítás évében rendelkezhetne saját gyűjteménnyel. Ennek érdekében még a decemberi megnyitó előtt nagyszabású vásárlási akciót szervezek magáncégek, vállalatok, bankok bevonásával. Szándékom, hogy az induló gyűjtemény szakmailag a legmegalapozottabb legyen, ezért Művészeti Tanácsadó Testületet hoztam létre...”, áll Magyar Bálint levelében.⁹⁵

A testület tagjai – Andrási Gábor, Kovács Péter, P. Szűcs Julianna, Várkonyi György, illetve Néray Katalin – a múzeumigazgató által összeállított vásárlási listát jelentősen kibővítették, melyen végül 89 magyar művész száznál több műve szerepelt.⁹⁶ A bizottság azt javasolta, hogy a kortárs múzeum gyűjtőköre 1989-cel kezdődjön, mintegy elválasztva azt a Ludwig-féle történeti anyagtól.

„A Ludwig Alapítványtól adományként, illetve letétbe Budapestre került anyag mindenképpen szubjektív válogatást ad a hatvanas évektől a kilencvenes évekig terjedő időszak legfontosabb tendenciáiról. [...] Indokolt, hogy ezt az elsősorban amerikai, német, osztrák és francia anyagot kiegészítse a múzeum magyar, illetve a későbbiekben közép- és kelet-európai művekkel. A Bizottság igen fontosnak tartja, hogy a magyar művészet és a régió művészete kontextusba kerüljön az egyetemes művészet jelenségeivel, ennek a fejlesztésnek a részleteibe azonban nem kíván beleszólni. Ez vonatkozik a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményéből a Kortárs Művészeti Múzeumba kerülő anyagra is.” „...az

94 Peter Ludwig is ezt hangsúlyozta az ez alkalomból készített interjúban: „Egy intézménynek élőknek kell lennie. El kell fogadni a változásokat. [...] A mi filozófiánk az összes múzeum esetében, amelyekkel együttműködtünk, hogy éljenek. Nélkülünk.”

95 Dr. Magyar Bálint levele a Tanácsadó Testület tagjainak, 1996. október 3., ikt. sz.: Min 6027/96. Ludwig Múzeum Irattára.

96 „Bár mindenkinek vannak kedvencei, akiket valamilyen szempontból fontosnak tart, de ötünk véleménye alapvetően megegyezett.” Szőnyi Tamás: Hogy nemzetközileg kompatibilis legyen. Néray Katalin, a Kortárs Művészeti Múzeum igazgatója. *Magyar Narancs*, 1997. január 16. p. 6.

1989 előtti munkákat egyértelműen a Ludwig-anyag kiegészítéseként javasolja a Bizottság elfogadásra.”⁹⁷

Az október elején jóváhagyott lista képezte az alapját a minisztérium által szervezett akciónak, ahol cégek, intézmények, magánszemélyek támogathatták vásárlásukkal a kortárs művészeti múzeum gyűjteményét. A minisztérium mintegy 250 felkérést küldött ki; a cégek a minisztérium által kiadott igazolás alapján („közérdekű kötelezettségvállalás”) a vásárlás után adókedvezményt vehettek igénybe. A felkérésnek eleget tevő cégek a Minisztérium mellett a Kortárs Művészeti Múzeum alapító tagjaivá váltak.⁹⁸ A Minisztérium további húsz művet vett meg a múzeum részére, és vásárolt maga a múzeum is; így a kortárs múzeum nyitása kapcsán csaknem ötven mű került a gyűjteménybe.⁹⁹ Irene Ludwig pedig megerősítette, hogy alapítványa a továbbiakban is támogatni fogja a múzeum nemzetközi vásárlásait.

1996. december 14-én Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter és Göncz Árpád köztársasági elnök nyitották meg a Kortárs Művészeti Múzeumot Irene Ludwig jelenlétében, az eseményt az Amadinda együttes koncertje vezette be. A teljes épületben, immár három szinten a Kortárs Művészeti Múzeum – Ludwig Múzeum Budapest gyűjteménye volt látható, erős hangsúllyal a kilencvenes évek magyar művészetén.

Az 1996-os év kiemelkedő volt Néray Katalin szakmai pályafutása szempontjából is: magyar művészettörténészként elsőként kapott felkérést, hogy a Sao Paulo-i Biennále *Universalis* című kiállításának kelet-európai kurátora legyen, illetve főkurátora volt az új európai biennále, a Manifesta első kiadásának Rotterdamban.

A Kortárs Művészeti Múzeum megnyitása (Göncz Árpád köztársasági elnök, Irene Ludwig, Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter, Néray Katalin) 1996. december 14. (fotó: Rosta József)

97 Emlékeztető a Művészeti Tanácsadó testület 1996. október 9-én tartott üléséről (Budapest, 1996. október 10.) Ludwig Múzeum Irattára.

98 Az 1996. november 6-án rendezett vásárlási akció keretében az alábbi cégek és vállalatok vásároltak műveket: Albacomp Rt., American Express Foundation Hungary, Calmet Kft., CIB Bank Rt., Coutts Contemporary Art Foundation, Dynasoft Kft., Fővárosi Csatornázási Művek, Graphisoft Rt., Hazay Interservice, HIE Office Design Kft., HYPO-BANK Hungaria, HUNGART Kft., Interauditor Neuner+Henzl Kft., Magyar Nemzeti Bank, Matáv Rt., MOL Rt., MTM Kommunikáció Rt., OTP Bank, Postabank Rt., Unisoftware Kft., Westel 900 Rt., Z/Art Alapítvány. Az akció „lelke” Bodó Katalin, Magyar Bálint kabinetfőnöke volt.

99 A cégek vásárlása révén került be: Bak, Böröcz, Bukta, Csáji, Fehér, Hegedűs 2, Klimó, Körösnéyi, Köves, König, Maurer, Lengyel, Mengyán, Molnár P., Nádler, Rácmolnár, Sugár, Széchy, Szűcs A., Újházi, Záborszky egy vagy több műve. A Minisztérium a múzeum kérésének megfelelően sok fiatal művésztől is vásárolt: Bachman, Beöthy, Berhidi, Bernát, Csörgő, Gaál T., Gémes, Gerber, Gerhes, Halász, El-Hassan, Hejtes Szomlyázók, Hersko, Július, Kelemen, Veress (Nemes), Orosz, Ősz, Várnai.

A miniszter októberi, majd decemberi hatállyal új Alapító Okiratot bocsátott ki.¹⁰⁰ Az intézmény új logója, az egymásra vetülő két négyzet vizuálisan is megjelenítette a közös vezetés alatt álló két intézményt, a Ludwig Múzeumot, illetve a Kortárs Művészeti Múzeumot, működésének és stratégiájának lényegi azonosságát.¹⁰¹

„Ebben az épületben két múzeum működik: a Ludwig, nemzetközi anyaggal és a szintén nemzetközi Kortárs Művészeti Múzeum, de ugyanaz a stáb működteti. –Nem formális a különállás hangsúlyozása? – Ez valóban formális dolog, de nem ellentét a múzeum létrehozásának eredeti céljaival. [...] fontos hangsúlyozni, hogy a LM megnyitása óta állami intézmény volt”, mondta Néray Katalin a múzeum megnyitása alkalmából.¹⁰² „Egy költségvetés, egy stáb, egy management”, foglalta össze röviden egy másik interjúban.¹⁰³

A múzeum 1996 után is folytatta dinamikus kiállítási programját, amelyhez egyre több rendezvény is kapcsolódott. Hegyi Dóra kezdeményezésére 1999-től a múzeum – korábban is egyfajta kamarateremként működő – terében elindult az ún. *kis.terem* programja, mely a fiatal generációhoz tartozó művészek főleg helyspecifikus munkáinak adott helyet, így a szokásos 10-12 helyett ezután évi csaknem húsz kiállítás nyílt a múzeum különböző tereiben. A múzeum életében az egyik csúcspont a 2000-es év volt: a *Nézőpontok-pozíciók*, majd *A fal után* című, nemzetközi együttműködésben megvalósuló kiállításain a múzeum teljességre törő áttekintést adott a kelet-európai művészet utóbbi ötven, illetve tíz évről,¹⁰⁴ mely nagy jelentőséggel bírt a közelmúlt művészettörténeti feldolgozása szempontjából.

A múzeum gyűjteményezési politikájában is kiemelt szerepet kapott a régió művészete: míg a nemzetközi sztárok műveinek megszerzésére továbbra sem volt lehetőség, a magyar művek mellett cseh, lengyel, szlovák, bolgár, horvát, szlovén és román művészek munkáit sikerült évről évre megvásárolni, így sajátos, közép-kelet-európai

Kiállítási enteriőr (Kicsiny Balázs, Jurij Leiderman, Kelemen Károly, Tatjana Nazarenko és Pinczehelyi Sándor műveivel) | Kortárs Művészeti Múzeum – Ludwig Múzeum Budapest, 1996 (fotó: Rosta József)

100 A Kortárs Művészeti Múzeum – Ludwig Múzeum Budapest Alapító Okirata, Művelődési Közlöny, 1996. 31. szám, p. 1847-1848; A Kortárs Művészeti Múzeum Alapító Okirata, Művelődési Közlöny, 1996. 36. szám, p. 2181

101 A szakmai stáb időközben egy újabb művészettörténésszel, Hegyi Dórával, valamint kiállításrendezőkkal és sajtóreferenssel is bővül. Hatalmas vállalkozás volt a Kortárs Múzeum megnyitóját megelőző, a tudomány és művészet összefüggéseit feltáró *A művészetén túl* című kiállítás, melynek szervezése Hegyi Dóra egyik első feladata volt.

102 Lásd: Sinkovits Péter: Rauschenberg mellett Lakner. Beszélgetés Néray Katalinnal, a Kortárs Művészeti Múzeum igazgatójával. *Új Művészet*

103 „Hogy nemzetközileg kompatibilis legyen”, p. 6.

104 *Nézőpontok-pozíciók*. Művészet Közép-Európában 1949–1999. 2000. március 24 – május 28.

A Fal után. Művészet és kultúra a posztkommunista Európában, 2000. június 15 – augusztus 27.

karaktert kapott a gyűjtemény. A múzeum 2000-ben Budapesten rendezte meg az éves CIMAM konferenciát, melynek kapcsán a világ legjelentősebb kortárs múzeumainak igazgatói látogattak Budapestre és ismerkedtek a múzeummal és a magyar művészettel. Ez alkalomból jelent meg az a katalógus,¹⁰⁵ mely az akkorra több száz darabot számláló gyűjteményből válogatott.

2000-ben egy újabb múzeummal kapcsolatos elképzelések láttak napvilágot. A ferencvárosi teherpályaudvar, későbbi pesti expótelek helyére tervezett milleniumi városrész tervpályázata tartalmazott egy funkciót, a Lágymányosi híd mellett felépítendő ún. Modern Magyar Művészetek Múzeumát,¹⁰⁶ melyről Rockenbauer Zoltán kulturális miniszter a befektetőkkel, Demján Sándorral,¹⁰⁷ valamint Sokorai Istvánnal¹⁰⁸ 2000 novemberében írt alá szándéknyilatkozatot.

Az új múzeum programját a ccc+bogner, a többek között múzeumfejlesztéssel és múzeumtechnológiai tanácsadással foglalkozó nemzetközi cég magyar képviselte állította össze 2000-ben a minisztérium megbízásából. A terv tartalmazott egy ún. intézményfejlesztési és beruházási programot is, előbbi a múzeum tartalmi kérdéseivel, utóbbi az általános múzeumtechnológiai kérdésekkel foglalkozott. A cég egyik alapítója az osztrák Dieter Bogner, művészettörténész, Kelet-Európa iránt is érdeklődő műgyűjtő, aki többek között a bécsi múzeumi negyedre kidolgozott tervei kapcsán hívta fel magára a figyelmet.¹⁰⁹

Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy bár a huszadik századi magyar művészet bemutatására tervezett bemutató új múzeum vagy kiállítóhely jól illeszkedik a magántőke városfejlesztési elképzeléseibe, de gyűjteményi és intézményi feltételei korántsem tisztázottak. Miközben már készültek az építészeti tanulmánytervek, a pusztán a sajtóból értesülő múzeumi szakma felháborodva fogadta az előkészítetlen döntést.

A tervek elkészítésére a beruházó kérte fel az építészeket 2000 elején; a terveket nyilvánosan is bemutatták. A múzeum mellett lakóépületek, szálloda- és parkolóház tervezésére kaptak megbízást a felkért építészek, de ekkoriban még szó volt egy kongresszusi központról, gyógyfürdőről, kaszinóról és több szállodáról is. A pályázaton induló Zoboki Gábor építész és társa, Demeter Nóra hamarosan megkereste az MNG és a Ludwig Múzeum munkatársait, hogy felmérjék a közvetlenül vagy közvetve érintett intézmények speciális működését és igényeit.

105 *Válogatás a gyűjteményből*. Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2000

106 Munkaelnevezése: „mmm”, később „4M”; Fitz Péter ironikus névképzésével: a „MoMaMűMű”.

107 Demján Sándor a TriGránit Rt. igazgatósági tagja, az egyik legismertebb és leggazdagabb magyar vállalkozó. Építőipari cége az Arcadom Rt., mely 2002-re az Orbán-kormány megbízásából felépítette a Nemzeti Színházat a dél-pesti expótelek egyetlen állami tulajdonban maradt telkén.

108 A beruházó cég, a Duna Sétány Székház Kft. ügyvezetője.

109 <http://www.bogner-cc.at>

Bár a Magyar Nemzeti Galéria elképzelhetőnek tartotta, hogy műtárgyakkal és szakmailag is támogassa az új intézményt, de az új épület a Galéria huszadik századi, különféle osztályain őrzött műveinek csak töredékét tudta volna befogadni. A miniszter elképzelései szerint egyes magángyűjtemények ugyancsak fontos szerephez jutottak volna a huszadik századi művészet bemutatásában, ennek ellenére a tervek szerint 2002-ben megnyíló múzeum „nemzeti intézményként” működött volna.

A 2002-es parlamenti választások után a Régészeti és Művészettörténeti Társulat, az AICA magyar tagozata, a Magyar Festők Társasága és a C3 Kulturális és Kommunikációs Központ nyilvános vitaestet rendezett, melyre meghívták a minisztérium és az általuk felkért tanácsadó cég, a ccc+bogner képviselőit.¹¹⁰ A vita során nyilvánvalóvá vált, hogy a minisztériumnak nincs határozott (vagy nyilvánosságra hozható), szakmailag megalapozott elképzelése a tervekben körvonalazódó modern magyar múzeumról, vagyis úgy tűnt: a program meghatározása nélkül, az építkezés mielőbbi megkezdésének kényszerében kezdték tervezni a múzeumot.

„...világossá vált, hogy az illetékes kultúrpolitikusok szemében a múzeum nem gyűjtemény és architektúra eleven és egymásra épülő szerves egysége, hanem »beruházás«, ahol tőke, technológiai koncepció és építkezés külön-külön fut a maga útján...”, írta az „éber és tudni vágyó” művészettörténészek és muzeológusok nevében Kovalovszky Márta.¹¹¹

A fenti szervezetek állásfoglalása,¹¹² valamint az érintettek cikkei, nyílt levelei egyelőre nem befolyásolták a megindult folyamatokat. 2001 januárjában nyilvánosságra került, hogy – a minisztérium kívánsága alapján most már az ún. Hagyományok Házát is magában foglaló – kulturális célú épületegyüttes ötletpályázatát¹¹³ Zoboki Gábor építészirodája¹¹⁴ nyerte meg, így ők kaptak felkérést az egyelőre elvi szintű, részletes építészeti koncepció kidolgozására.

Mindeközben a muzeológus-művészettörténész szakma a saját berkeiben életre hívott fórumokon próbálta lefolytatni azt a nagy jelentőségű vitát a huszadik és huszonegyedik századi művészet gyűjtéséről és bemutatásáról, mely egy jól előkészített és felelős minisztériumi döntés alapjául szolgálhatott volna.

110 „Modern művészeti múzeum”, *A kortárs művészet és a múzeumi helyzet Magyarországon 2000-ben*. C3 Kulturális és Kommunikációs Központ, I. Budapest.Országház u. 9., 2000. november 30. Vitaindítók: Fitz Péter, Kovalovszky Márta művészettörténészek; Kováts Albert képzőművész; Radványi György építész. Felkért hozzászólók: Kóczyánné dr. Szentpéteri Erzsébet, Közggyűjteményi Főosztályvezető, NKÖM; Varga Koppány művészettörténész, ccc+bogner; Habony Árpád, kulturális beruházási szakértő, ccc+bogner. Lásd: <http://www.c3.hu/events/2000/muzeumepites/index.html>

111 Kovalovszky Márta: A csodák palotája, *Mozgó Világ* 2001/4; p. 51.

112 „Modern művészeti múzeum” / Állásfoglalás, 2000.december 7. Lásd: http://archivum.epiteszforum.hu/holmi_detailed.php?mhmid=361

113 Felkért pályázók: Reimholz Péter, Skardelli György, Szász László, Szűcs Balázs, Vadász György, Varga Levente, Zoboki Gábor. 2000 novemberében Zobokit és Skardellit kérték fel terveik továbbfejlesztésére.

114 Az 1997-ben alapított Zoboki, Demeter és Társaik építésziroda tervei a kezdetektől tanulmányozhatók voltak az Építészforum jóvoltából: <http://epiteszforum.hu/node/8735>. Zobokiék elsősorban a múzeumra koncentráltak, mely az első terveken a híd felé magas irodaépülettel védett, markáns megjelenésű, önálló épület volt. Az iroda honlapja: <http://www.zda.hu/>

2002 márciusában az exindex internetes vitafórumot nyitott a múzeumi témáról, ahová másfél hónap alatt 26 hozzászólótól 46 vélemény érkezett be. A létező hazai gyűjtemények szerepének átgondolásán, illetve a hagyományos műfajokra koncentráló gyűjteményezés átértékelésén túl sokan egy teljesen új, XXI. századi, fokozatosan felépítendő múzeum létrehozása mellett voksoltak.¹¹⁵

Az épület alapkőletétele 2002. március 22-én megtörtént; az alapkövet Orbán Viktor miniszterelnök, Rockenbauer Zoltán miniszter és Peter Munk kanadai befektető közösen helyezték el.¹¹⁶ Hamarosan egy sikertelen pályázatot is kiírtak az MNG fiiláljaként létrehozandó múzeum vezetői posztjára, melyet később visszavontak.

„A szakmai programok a beruházás befejezéséig többször is módosultak, ennek megfelelően az intézmények közötti területmegosztás is folyamatosan változott. A programokat alapvetően a 2002. évi kormányváltás után módosították. A NKÖM szakértő grémiumokat kért fel a szakmai programok véleményezésére, átdolgozására, melyekben már a majdan beköltöző intézmények képviselői is részt vettek. A Modern Magyar Művészetek Múzeumába eredetileg a Vasilescu-hagyaték bemutatását és XX. századi magyar művek állandó kiállítását tervezték. A kormányváltást követően ez a koncepció megváltozott. Döntés született arról, hogy a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum költözik a létesítménybe. A koncepcióváltás következtében az épületet áttervezték, külön bejáratot kapott a múzeum, nőtt a kiállítási terület, megváltozott a kiállítótér megközelítése.”¹¹⁷

Az időközben megalakult új kormány folytatni kívánta a beruházást. Görgy Gábor miniszter felkérésére 2002 nyarától szakmai grémium foglalkozott a múzeumi koncepció kidolgozásával, melynek tagjai Fitz Péter, Bak Imre, P. Szűcs Julianna és Szoboszlai János, valamint Bereczky Loránd és Néray Katalin voltak. Az új múzeum ügyeit a NKÖM-ben Koncz Erika helyettes államtitkár képviselte, aki az intézménnyel kapcsolatos szakmai konszenzus megteremtését tartotta egyik fő céljának. A későbbiekben gyakran változó miniszteri biztosok a megbízó minisztérium nevében felügylték a beruházást.

Az AICA Magyar Tagozata 2002 nyarán a minisztériumnak küldött javaslatában „egy újfajta múzeumi modell”, és egy „önálló intézmény” létrehozása mellett érvelt, melynek feladata a „XXI. századi kortárs művészet legújabb formáinak, a műfajok és médiumok széles körének gyűjtése, tudományos feldolgozása és kiállítása” lenne.¹¹⁸

115 <http://exindex.c3.hu/tema/vitaforum/index.html>

116 <http://epiteszforum.hu/?q=node/2135>

117 Állami Számvevőszék: Jelentés a Művészetek Palotája megvalósításának és működésének ellenőrzéséről 2007. január. <http://www.asz.hu>

118 Műkritikusok Nemzetközi Szövetsége Magyar Tagozata: Javaslat a 4M – Modern Magyar Művészeti

A szakmai tanácsadó testület nevében P. Szűcs Julianna 2002 novemberében írta meg állásfoglalását. A bizottság leginkább a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum meglévő intézményét és gyűjteményét tartotta alkalmasnak arra, hogy az új, komplex elvárásoknak megfeleljen, így annak költözése és továbbfejlesztése mellett érvelt.¹¹⁹

„Az új koncepció: 1. Ennek a múzeumnak az lenne a feladata, hogy az elmúlt félszáz év magyar és egyetemes művészetét egységben láttatva történetileg mutassa be az egymástól távol született, de mégis hasonló irányba mutató jelenségeket. 2. Ennek a múzeumnak közgyűjteményre kell alapulnia és működtetését az államnak kell szavatolnia. [...] Ez a mintakép akkor érhető el a legkönnyebben, ha az új múzeum törzsanyagát egy már létező közgyűjtemény képezheti. Ez a mi esetünkben nem lehet más, mint a Ludwig – Kortárs Művészeti Múzeum, amely jó szellemi, de annál rosszabb fizikai körülmények között, jelenleg a Magyar Nemzeti Galériával kényszer-társbérletben működik.”¹²⁰

További perspektívát adott a költözésnek, hogy a várban felszabaduló épületrészben a huszadik század második felének magyar művészetét is méltó módon be lehet majd mutatni. A 2002. december 5-én tartott miniszteri értekezleten hivatalosan is eldőlt, hogy a beruházás folytatódik, és a Ludwig Múzeum Budapest – Kortárs Művészeti Múzeum költözik az új kulturális komplexumba, a Hagyományok Háza és a Nemzeti Filharmónia mellett.¹²¹

Már ekkor felvetődött, vajon hogyan kapcsolható össze egy épületen belül a három, eltérő funkciójú, közönségű és üzemeltetésű intézmény tevékenysége, de a felek bíztak benne.¹²² Az új helyszín miatt módosítani kellett a Ludwig Stiftunggal kötött korábbi szerződéseket is.

Az épülő Művészetek Palotájában (Irene Ludwig és Néray Katalin), 2004 (fotó: Rosta József)

Múzeum intézményi koncepciójára (aláírók: Bencsik Barnabás, Fitz Péter, Mélyi József, Néray Katalin, Tatai Erzsébet), 2002. július, Ludwig Múzeum Adattára

119 „A gyűjtőkör nemzetközi jellegével kapcsolatban nem szeretnék az Európai Unióval példálózni [...], de a XXI. században végképp nem lehet egy kizárólag magyar művészetre koncentráló múzeumot csinálni.” Szőnyi Tamás: „Remélem, más dimenzióba kerül”, Néray Katalin, a Ludwig Múzeum igazgatója. *Magyar Narancs* 2003. február 20. pp. 36–37.

120 P. Szűcs Julianna (a szakmai tanácsadó testület nevében): Állásfoglalás a 4M-ről. Budapest, 2002. november 11. Ludwig Múzeum Adattára.

121 Koncz Erika levele Néray Katalinnak (melléklete: Közös előterjesztés a 2002. december 5-i miniszteri értekezletre), XII/1844/2002, Ludwig Múzeum Irattára.

122 „Az intézmények önálló szellemi identitásának megőrzése igen fontos”, írta Néray Katalin, egyetértésben Kelemen Lászlóval (HH) és Kovács Gézával (NF), 2003 májusában.

„Az új múzeum megnyitását követően a Ludwig Múzeum Budapest eddigi munkáját folytatja tovább és a várhegyi múzeum állományát veszi át. Az állományba a Ludwig Gyűjtemény által ajándékozott és a 2000. január 27-i kölcsönszerződéssel átadott, a nemzetközi művészetet képviselő művei, valamint magyar művészek 1989 utáni munkái tartoznak”, mondja ki a megújított szerződés.¹²³

2003-ban a ház alapszerkezete adott volt, a múzeum speciális szakmai kéréseit és igényeit az adott keretek között tudták csak figyelembe venni. A már ekkor is kicsinek tűnő kiszolgáló egységeket (műhely, raktár) csak a mélygarázs rováására lehetett bővíteni. Az ezt követő konzultációk során a múzeumtechnikai, belsőépítészeti kérdések kerültek elsősorban napirendre. A műtárgyraktárak kapacitása egyelőre megfelelőnek tűnt, de látszott, hogy folyamatos gyarapodás esetén hamar szűknek bizonyulnak ezek is. Az új szemléletű, közönségbarát múzeum ideájához igazodva – nagyrészt a három szinten mintegy 3500 m² alapterületű kiállítóterek „rovására” – nagy befogadóképességű előadóterem, könyvtár és gyerekfoglalkoztató, továbbá rendezvényterem került a tervekbe. A belsőépítészeti terveket a múzeummal konzultálva a Stúdió G belsőépítész iroda dolgozta ki. Az új múzeumépület a legkorszerűbb múzeumtechnológiai előírásoknak megfelelő klímaberendezést és világítást, valamint számos speciális felszerelést és berendezést kapott.

A múzeum gyűjteménye a költözés előtt, 2004-ben körülbelül 320 művet számolt, vagyis 1989-hez képest négyszeresére nőtt. A szisztematikus gyűjtés egyrészt a Ludwig-féle „klasszikus” anyag kiegészítésére törekedett a korszak magyar és kelet-európai alkotásaival, másrészt folyamatosan bővült a „kortárs” anyag is minisztériumi, pályázati és saját vásárlások révén. Az aktuális tendenciákat és egy-egy életművet kiemelkedő jelentőségű, emblemikus művel igyekezett reprezentálni a múzeum. A fiatal alkotók művei nemcsak relatíve alacsony árak miatt kerültek egyre inkább a múzeum érdeklődési körébe: a rendszerváltás után tíz évvel felnőtt egy új generáció, mely immár magától értetődően beszélt egy olyan nemzetközi formanyelvet, mely többé nem zárta el a magyar művészetet a nemzetközi kortárs tendenciáktól.

„Arra törekszünk, hogy olyan művészekről gyűjtsünk, akik nemzetközi kontextusban érdekesek. Fontosnak tartjuk bemutatni és bebizonyítani, hogy a kortárs magyar művek nemzetközi összehasonlításban is megállják a helyüket”, nyilatkozta Néray Katalin 2003-ban.¹²⁴

A magánszféra kortárs művészet iránti megélénkülő érdeklődése miatt a múzeum értékképző, piacot orientáló szerepe is a figyelem fókuszába került, hiszen a közgyűjtemény értékítélete révén befolyásolja a közönséget és a gyűjtőket egyaránt, ami komoly felelősséget jelent.

123 Az 1989. március 21-én kötött szerződés kiegészítése, 2003. május 19., Ludwig Múzeum Irattára

124 „Múzeumot gyűjtemény nélkül nem szabad alapítani”. Néray Katalin, a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum igazgatója. *HVG* 2003. november 1. p. 45.

„...a múzeum nem tetszeleg a »felfedező« szerepében, hanem a vásárlások mögött szakmai konszenzus van. Igaz, mivel a Magyarországon sokáig nem működött az a normális hierarchia, amely a kereskedelmi galéria – nonprofit kiállítóhely – múzeum láncolatot a nyugati világban működteti, a presztízs-kiállítóhelyek és a múzeumok sokszor vállaltak menedzserszerepet a nem létező galériák helyett. [...] Igazi sztárt egyébként nem lehet érdemtelenül csinálni valakiből, legfeljebb – ahogy Andy Warhol mondta – híressé tenni 15 percig.”¹²⁵

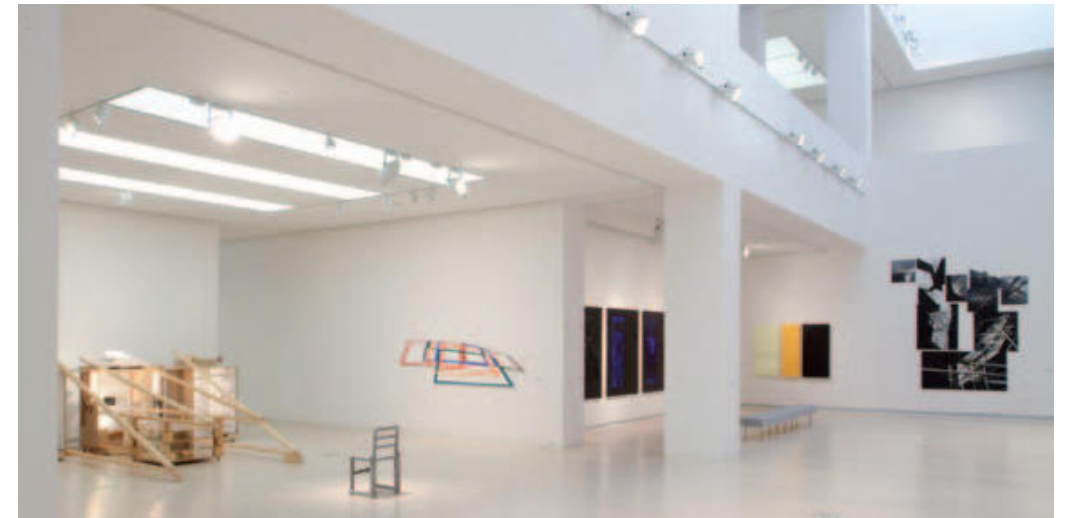
Az állami gyűjteményeket a Magyarországon újszerűnek számító, piaci szemléletű múzeum-menedzsment nézőszám-csúcsokat döntő sikertárlatai is új kihívások elé állították, ami közvetve kihatott a Ludwig Múzeum működésének megítélésére is.

Időközben különféle konstrukciókban hasonló profilú intézmények kezdték meg működésüket az új évezred elején: 2001-ben megnyílt a MEO Kortárs Művészeti Gyűjtemény Újpesten, az egykori Táncsics Bőrgyár felújított épületeiben; 2004-ben a KOGArt – a Kovács Gábor Művészeti Alapítvány magánmúzeuma az egykori Fiala Művészek Klubjában az Andrássy úton; majd a MODEM Debrecenben (2006); illetve a Paksi Képtár új épülete (2007).

A múzeum utolsó nagy tárlata a régi épületben Lakner László életműkiállítása volt 2004 végén.¹²⁶ A Budavári Palota 'A' szárnyát a költözés után Magyar Nemzeti Galéria vehette át. A 2005 márciusi nyitásig hátralévő néhány hónapban megtörtént az átköltözés, a nyitókiállítás megszervezése és a múzeum új arculatának kidolgozása. A múzeum az új kihívások jegyében kilépett a „média globális terébe”: a bevezető kampány keretében óriásplakátokon, a televízióban, a rádióban és az interneten is hirdette az új mozaikszóval „lumú”-nak elkeresztelt múzeum új arculatát, illetve *A modernség talánya* című, a párizsi Modern Művészeti Múzeum – Pompidou Központ gyűjteményéből rendezett nyitókiállítást.

A Művészetek Palotája és egyben a Ludwig Múzeum új épülete 2005. március 15-én nyílt meg. A múzeum második és harmadik szintjén a múzeum gyűjteményéből rendezett, *Feszített művek* című válogatás volt látható. Az ünnepélyes megnyitón Bozóki András, a nemzeti kulturális örökség minisztere és Irene Ludwig mellett megjelent a Pompidou Központ igazgatója, Bruno Racine is. Az esemény alkalmából Irene Ludwig egy értékes Sigmar Polke művet¹²⁷ adományozott a múzeumnak, a minisztérium pedig egyszeri, rendkívüli vásárlási keretet biztosított a múzeum gyűjteményének bővítésére, amiből számos új művet tudott vásárolni az intézmény.

A múzeum korszerű, magas technológiai színvonalú, funkcionális, mégis változatos építészeti és belsőépítészeti környezetét egyöntetű elismerés fogadta. A felső szint

Feszített művek, 2. emelet (Jovánovics György, Maurer Dóra, Nádler István, Haász István és Köves Éva műveivel) | Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, 2005. március 15 – 2006. február 19.

az elmúlt időszakban a gyűjtemény „történeti” részéből rendezett állandó kiállítást, míg az alsó kettő az időszaki kiállításokat – köztük a múzeum anyagából különféle szempontok szerinti válogatásokat – fogadta. A gyűjtemény átfogó bemutatására először a megnyitó után két évvel, 2007 őszén került sor, a múzeum mindhárom szintjén.¹²⁸

Az új épületben kiemelt szerepet kaptak a múzeumot népszerűsítő, a közönség körének bővítését célzó társművészeti programok és a múzeumpedagógia. A múzeum *10–10-ig* című rendezvénysorozata 2006-ban nívódíjat kapott. A múzeum a Filharmonikusokkal és a Táncszínházzal közös eseményeket is szervezett. Az új, napi 10 órás hosszú nyitva tartás az épület működési rendjéhez igazodott. A tárlatvezetések és különféle beszélgetések többek között maguk a művészek hozták közelebb a közönséghez a kortárs művészetet.¹²⁹

2007 februárjában lejárt Néray Katalin igazgatói megbízása, de a miniszter – tekintettel a megkezdett nemzetközi projektekre, illetve az ún. gesztorálás, vagyis a múzeumok tervezett központosítása miatt kialakuló átmeneti helyzetre – meghosszabbította megbízását. Ez év szeptember 5-én Néray Katalin súlyos betegség következtében váratlanul elhunyt. Fél éves átmeneti időszak, majd nyilvános pályázat után 2008. március 1-jétől Hiller István kulturális miniszter Bencsik Barnabás művészettörténészt nevezte ki az intézmény élére.

¹²⁵ „Múzeumot gyűjtemény nélkül...”, p. 45.

¹²⁶ Lakner László: *Metamorfózis*, 2004. november 4 – 2005. január 30.

¹²⁷ Sigmar Polke: *Cím nélkül*, 2005, tus, spray, műanyag fólia, rávasalható flitter, nyomott mintás muszlin, 225 x 300 cm, Ltsz.: 2005.27.1. A kép ünnepélyes átadására 2005 szeptemberében került sor.

¹²⁸ *1-2-3 Fókuszban a gyűjtemény* 2007. november 16-tól. Ezt egészítette ki a videomunkákat bemutató Minden mozi című kiállítás 2008. február 8 – március 30. között.

¹²⁹ A teljesség igénye nélkül néhány név a meghívottak közül: Bak Imre, El-Hassan Róza, Forgács Péter, Gerber Pál, Jovánovics György, Katharina Sieverding, Konok Tamás, Katarzyna Kozyra, Laurie Anderson, Németh Ilona, Dan Perjovschi, John Wood és Paul Harrison, Krzysztof Wodiczko stb.